

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

IVETA ŠENŠELOVÁ

2014

Autor: Bc. Iveta Šenšelová
Názov: Multikultúrna výchova v predprimárnom vzdelávaní
Recenzenti: PaedDr. Milena Lipnická, PhD.
PaedDr. Oľga Podprocká
Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Rok vydania: 2014
ISBN: 978-80-8052-863-8

OBSAH

ABSTRAKT	4
ÚVOD	5
1 MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA	6
1.1 Vymedzenie základných pojmov	9
1.2 Kompetencie multikultúrneho pedagóga.....	12
1.3 Dieťa predškolského veku v procese multikultúrnej výchovy.....	16
2 MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ. 17	
2.1 Zmysel a ciele multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní.....	18
2.2 Multikultúrna výchova v kontexte ŠVP ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie .	20
2.3 Kompetencie dieťaťa z hľadiska multikultúrnej výchovy.....	23
2.4 Konceptie multikultúrneho poznávania	25
2.5 Metódy a formy v predprimárnej edukácii.....	26
3 AKTIVITY ZAMERANÉ NA MULTIKULTÚRNU VÝCHOVU	29
ZÁVER	43
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	44

Abstrakt

Multikultúrna výchova je v súčasnom období neoddeliteľnou súčasťou vzdelávania detí a mládeže. Už od predškolského veku je dôležité rozvíjať u detí schopnosti vedieť sa pohybovať v sociokultúrnom rôznorodom prostredí a od útleho veku ich pripravovať na stretnutia s odlišnými ľuďmi. V práci sa zaoberáme multikultúrnou výchovou a možnosťami jej zaradenia do edukačného procesu v predprimárnom vzdelávaní, prihliadnuc na rozvojové možnosti detí tohto veku. Prezentujeme multikultúrnú výchovu v kontexte Štátneho vzdelávacieho programu ISCED – 0 predprimárne vzdelávanie ako prierezovú tému. Zameriavame sa na zmysel, obsah a ciele multikultúrnej výchovy a objasňujeme jej základné pojmy a princípy. Charakterizujeme rozvíjanie kompetencií dieťaťa, ktoré budú tvoriť predpoklady na rozvoj medzikultúrnej tolerancie v jeho ďalšom vývine v kontexte vzdelávacích štandardov ISCED 0 predprimárne vzdelávanie. Zameriavame sa na metódy a stratégie, prostredníctvom ktorých bude edukácia smerovať k rozvíjaniu interkultúrnych kompetencií dieťaťa v jednotlivých organizačných zložkách. Ponúkame edukačné aktivity, ktorých cieľom bude v osobnosti dieťaťa budovať predpoklady na úspešné a systematické pôsobenie multikultúrnej výchovy, ktorá bude cieľavedome rozvíjať medzikultúrne pochopenie a toleranciu u detí.

Kľúčové slová: multikultúra, interkultúrne kompetencie, predškolský vek, multikultúrna edukácia.

Úvod

Každý z nás sa počas svojho života stretol s človekom, ktorý pochádzal z inej kultúry či z inej krajiny. Žijeme v dobe, ktorá je charakteristická výrazným prienikom kultúr. Počas posledných rokov sa vplyvom globalizácie jednotlivé kultúry prelínajú, a to je fakt, ktorý nadobúda v súčasnosti čoraz väčšie rozmery. Zvýšila sa migrácia obyvateľstva. Ľudia začali cestovať a spoznávať iné krajiny. Otvára sa pracovný trh a do našej krajiny prichádzajú ľudia s odlišným spôsobom života, s ktorými sa musíme konfrontovať. Je nevyhnutné venovať sa tejto tematike v súčasnom svete ovplyvnenom globalizáciou, a to už v predprimárnom vzdelávaní. Myslíme si, že multikultúrna výchova má svoje miesto už v materských školách. Pre harmonický rozvoj detí v predškolskom veku je nesmierne dôležitá kvalita výchovného prostredia. Niekedy sa stáva, že prostredie rodiny nedokáže plniť svoje funkcie vo výchove detí adekvátne očakávaniam spoločnosti. V kontexte slovenského školstva si musíme uvedomiť, že každé edukačné prostredie je priestorom stretávania sa rôznych kultúr. Zmena kurikula vzdelávania bola nutná, pretože sa vytvoril edukačný priestor na zakomponovanie aktuálnych tém do vzdelania, a obohatila tým edukáciu zavedením prierezových tém. Úspešnosť multikultúrneho pôsobenia na deti v predškolskom veku spočíva v správnom výbere témy, metód a stratégií multikultúrnej výchovy. Pozitívom implementácie formou prierezovej témy je to, že si nevyžaduje vyčlenenie osobitného priestoru, ale aplikuje sa v rámci plnenia jednotlivých edukačných tém. Multikultúrnu výchovu analyzujeme z pohľadu jej cieľov, metód, stratégií, kompetencií. Cieľom publikácie je bližšie analyzovať multikultúrnu výchovu, jej význam, postavenie ako prierezovej témy, implementáciu do edukačného procesu v predprimárnom vzdelávaní. Ponúkame súbor edukačných aktivít s konkrétnymi možnosťami práce pre deti predškolského veku. V dnešnej dobe globalizácie, poznačenej prílivom rozličných informácií, je nevyhnutnou požiadavkou rozvíjanie multikultúrnej gramotnosti.

1 Multikultúrna výchova

Tradičná kultúrna rozmanitosť Slovenska sa v súčasnosti prehlbuje vďaka otváraniu slovenskej spoločnosti pomocou médií, vďaka voľnejšiemu pohybu osôb a rozvoju turistiky. Pomáha aj medzinárodná spolupráca, migrácia príslušníkov blízkych i vzdialenejších a dosiaľ nepoznaných kultúr. Pestrosť kultúr v rámci jednotného právneho systému je dôležité zachovať, aby sa prehlboval humanistický a tvorivý charakter kultúry Slovenskej republiky. Kultúrne prostredie Slovenska bolo a je často hlboko tolerantné voči príslušníkom iných kultúr, stále je však poznačené aj neznášanlivosťou.

Průcha (2001, s. 43) pod **multikultúrnou výchovou** rozumie: „... proces, v ktorom sa jednotlivci učia osvojovať si spôsoby pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a osvojujú si adekvátne metódy regulácie svojho správania vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr.“

Luptáková-Vančíková (2008) charakterizuje multikultúrnú výchovu ako výchovu k tolerancii, k empatickému nazeraniu na svet, ako výchovu k sociálnej spolupatričnosti, kultúrnemu pluralizmu, kooperácii a ako protipredsudkovú výchovu. Jej cieľom je jednak sprostredkovať reflexie vlastnej kultúry, na druhej strane otvárať cesty k porozumeniu rôznych spôsobov života. Snaží sa rozvíjať zmysel pre spravodlivosť, solidaritu a toleranciu, ale snaží sa aj o porozumenie odlišností, myslenia a vnímania sveta inými. Zároveň sa usiluje o zmiernenie napätia v spoločnosti a o podporu pohľadu na jej ostatných členov bez predsudkov a stereotypov.

Cieľom multikultúrnej výchovy je zaujať určitý prijateľný postoj a prístup k iným kultúram. Mistrík (2006) ich formuluje nasledovne:

- **Tolerancia**, ktorá znamená akceptovanie iných kultúr s vedomím, že aj tie ostatné kultúry majú právo na existenciu. Ľudia, ktorí tolerujú iné kultúry, sú si vedomí svojej vlastnej kultúrnej identity a životný štýl s ňou spojený si mienia chrániť.
- **Empatia** ako rozvoj citenia, podnecovanie schopnosti hľadiť na svet očami druhých ľudí. Je to schopnosť cítiť svet tak, ako ho cítia tí druhí. Pri tomto prístupe je nutné si uvedomiť svoje predsudky a snažiť sa o ich odstránenie.
- **Participácia a starostlivosť** je na rozdiel od tolerancie a empatie prístup, ktorý znamená angažovanie sa vo vzťahoch medzi ľuďmi. Pri participácii a starostlivosti je dôležité reagovať na nové situácie tým, že pochopíme správanie sa ľudí z iných kultúr.

- **Spolupráca** je akceptovanie odlišnosti a hľadanie kompromisov na dosiahnutie spoločného cieľa.

Ciele multikultúrnej výchovy môžeme definovať ako multikultúrne kompetencie, ktoré predstavujú schopnosť komunikovať s príslušníkom inej kultúry. Obsahujú teda zručnosti, postoje a informácie, ktoré umožňujú realizáciu takejto komunikácie. Multikultúrna výchova si kladie za cieľ (Füllöpová a kol., 2009):

- poznať iné kultúry,
- rozvíjať sebareflexiu a reflexiu vlastnej kultúry,
- rozvíjať empatiu pre odlišné vnímanie sveta a odlišných programov,
- získavať toleranciu k iným,
- akceptovať príslušníkov iných kultúr ako plnohodnotných členov spoločnosti,
- vedieť spolupracovať s inými.

Luptáková-Vančíková (2008, s. 36) tvrdí, že „interkultúrna výchova smeruje cez svoje ciele k rozvoju zrakových a sluchových vnemov, ktoré umožňujú estetický zážitok a prežitie kultúrnych hodnôt duchovného i materiálneho. Rovnako rozvíja u detí schopnosti a zručnosti potrebné na tvorbu kultúrnych produktov, ktoré vzhľadom na chápanie dieťaťa ako rovnocennej bytosti k dospelaj osobe vnímame ako plnohodnotné kultúrne hodnoty a artefakty.“

Multikultúrna výchova prináša do vzdelania pochopenie a rešpekt pred inými kultúrami. Snaží sa deti pripraviť na vstup do kultúrne rozmanitého sveta, vybaviť ich kompetenciami pre multikultúrnú komunikáciu. Varuje pred predsudkami a ďalšími prejavmi intolerancie a učí orientovať sa v kultúrnych prejavoch odlišných národov. Multikultúrna výchova sa zaoberá v prvom rade kultúrami a kultúrnymi odlišnosťami. Jej hlavnou témou je kultúrna rôznorodosť. V edukačnom procese je nutné dospieť k tomu, aby deti odlišovali rôzne kultúrne vrstvy, aby si uvedomovali, že dominantná kultúra nie je jediná, ale že popri nej existuje množstvo ďalších plne rovnocenných menšinových kultúr.

Predmetom multikultúrnej výchovy je kultúrna odlišnosť. Všíma si sociálne skupiny, ktoré sa odlišujú kultúrne, teda využívajú odlišné znaky a symboly, odlišné zvyky a rituály, uznávajú odlišnú tradíciu, formujú si pre svoj život odlišné inštitúcie (Mistrík a kol., 2008).

Průcha (2011) charakterizuje dve základné **konceptie multikultúrnej výchovy**. Multikultúrnú výchovu ako *proces*, prostredníctvom ktorého si jednotlivci majú vytvárať spôsoby pozitívneho vnímania a hodnotenia odlišných kultúrnych systémov,

ako je im vlastný, a tým majú regulovať svoje stanovisko k správaniu príslušníkov iných kultúr. Multikultúrnu výchovu ako *vzdelávací program*, ktorý zabezpečuje žiakom z etnických, rasových, náboženských a iných minorít učebné prostredie a vzdelávacie obsahy, ktoré sú prispôsobené špecifickým jazykovým, psychickým a kultúrnym potrebám žiakov.

Medzi hlavné dôvody presadzovania multikultúrnej výchovy patrí (Mistrík a kol. 2008):

- potreba prispieť k pokojnému spolunažívaniu väčšiny a tzv. menšín, ako aj ochota podporovať pokojné začlenenie nových menšín do spoločnosti,
- globalizácia ekonomiky, politiky i médií,
- premenlivosť a nestálosť súčasnej európskej spoločnosti, v ktorej sa neustále striedajú kultúrne kontakty,
- desaťročia trvajúca ideologická, geografická a politická uzavretosť slovenskej spoločnosti,
- nevyhnutnosť nanovo definovať kultúrnu identitu Slovenska, Slovákov, Maďarov, Rusínov, Rómov a ďalších obyvateľov SR v novej geopolitickej situácii,
- latentný rasizmus pretrvávajúci vo veľkej časti slovenskej spoločnosti,
- učitelia nemali kde získať dostatok zručností na riešenie problémov vyplývajúcich zo vzťahov kultúr.

Obsahom multikultúrnej výchovy je mnoho tém a informácií, ktoré navigujú edukáciu k získaniu poznatkov, zručností, postojov a hodnôt, a tým k naplneniu cieľov. Hovoríme o kognitívnych, afektívnych a psychomotorických cieľoch výchovy. Kognitívne ciele smerujú k osvojeniu si znalostí a intelektuálnych zručností, afektívne k rozvoju sociálnych zručností, motivačno-snahových a hodnotovo-postojových osobnostných charakteristík a psychomotorické ciele obsahujúce oblasť zručností a návykov, ktoré sú potrebné na tvorbu kultúrnych hodnôt materiálneho i duchovného charakteru. (Ľuptáková-Vančíková, 2008)

Multikultúrna výchova rozvíja (Mistrík, 2008, s. 27):

- poznanie – poskytuje vybrané informácie o iných kultúrach a o vzťahoch kultúr,
- sebareflexiu – pomáha uvedomiť si korene, možnosti i ohraničenia vlastnej kultúry,
- toleranciu – podnecuje tolerantné postoje voči príslušníkom odlišných kultúr,
- empatiu – rozvíja porozumenie pre odlišné vnímanie sveta a pre odlišné životné štýly v iných kultúrach,

- akceptáciu – vedie k akceptovaniu príslušníkov odlišných kultúr ako plnoprávných členov spoločenstva,
- spoluprácu – motivuje k spolupráci s príslušníkmi odlišných kultúr, rozvíja postoje a zručnosti nevyhnutné na spoluprácu.

1.1 Vymedzenie základných pojmov

Multikulturalizmus je proces vzájomného kontaktu, prieniku, konfliktov a vzájomného ovplyvňovania viacerých odlišných kultúr. V poslednom období podstatne silnie na základe procesov globalizácie. Je to kľúčový pojem pre multikultúrnu výchovu, ktorá sa rozvíja ako priamy dôsledok prehlbovania multikulturalizmu.

- **Konzervatívny multikulturalizmus** – rešpektuje rôznorodosť kultúr v určitom regióne, ale považuje to za negatívum. Snaží sa prezentovať jednu kultúru ako nadradenú a tej sa musia ostatné kultúry prispôbiť, aby nenastal chaos. Multikultúrna výchova má smerovať k uvedomeniu si postavenia dominantnej kultúry.
- **Liberálny multikulturalizmus** – rešpektuje rôznorodosť kultúr v určitom regióne a považuje to za pozitívne. Multikultúrna výchova má viesť ľudí k akceptovaniu rôznorodosti a k jej udržaniu. Iné kultúry sa stávajú súčasťou verejného priestoru.
- **Kritický multikulturalizmus** – rešpektuje rôznorodosť kultúr v určitom regióne, ale uvedomuje si výhody aj nevýhody takéhoto stavu. Multikultúrna výchova má smerovať k pochopeniu kultúrno-historických súvislostí kultúr a pri rešpektovaní odlišných ekonomických, mocenských a iných podmienok kultúry má viesť k ich spolupráci. (Mistrík a kol., 2008)

Kultúra je súhrn materiálnych a duchovných hodnôt, ktoré si osvojujeme v procese *enkulturácie*. Tento proces vzniká vplyvom pôsobenia sociálneho prostredia, v ktorom jednotlivец vyrastá a v ktorom postupne preberá kultúru a jej hodnoty bez toho, aby si to uvedomoval. Ide o integráciu jednotlivca do vlastnej kultúry. Kultúrne dedičstvo preberáme od svojich predkov. Kultúra v živote človeka zohráva veľmi dôležitú úlohu. Predstavuje jedinečnú duchovnú silu, ktorú prejavuje špecifickými znakmi, ako sú: materiálne výtvyry ľudí, sociokultúrne regulatívy ľudského správania v spoločnosti, idey, reč, spôsoby správania a činnosti, ktoré organizujú ľudské správanie

a život spoločnosti. Ak teda rozprávame o kultúre, rozprávame predovšetkým o ľuďoch, čiže o jednotlivcoch, ktorí žijú v určitých kultúrnych prostrediach. Majú svoje zvyky, tradície, reč, ktorou komunikujú, vlastné spôsoby neverbálnej komunikácie. (Cabanová, 2006)

Kultúra v sebe obsahuje systém poznania, je teda systémom informácií a vedomostí o svete, systém znakov, je teda systémom artefaktov a predmetov, ktoré zaznamenávajú obsahy ľudského vedomia (napr. kríž, štátny znak, snubný prsteň, umelecké dielo), systém činností, je teda súhrnom činností istého spoločenstva, ktoré toto spoločenstvo vykonáva sebe vlastným spôsobom (napr. povinná školská dochádzka, náboženské rituály), systém tradícií a hodnôt, ktoré spoločenstvo uznáva a ktoré sa stávajú limitom i normami pre jeho názory, postoje a správanie, systém inštitúcií spoločenstva (napr. galéria, rozhlas, manželstvo). (Mistrík a kol., 2008)

Dominantným určujúcim znakom kultúry môže byť vierovyznanie, etnická identita, národnostná identita, ale aj iné, menej vnímané znaky, napr. regionálna poloha, spôsob života, záujmy, spoločné problémy, ktoré sa snažia členovia skupiny pomenovať cez vlastné výrazové prostriedky (Luptáková-Vančíková, 2009).

Mistrík (2008) definuje *kultúrnu identitu* ako súhrnnú predstavu jednotlivca o vlastných kultúrnych zvláštnostiach a o vlastnom zaradení sa do určitého kultúrneho spoločenstva. Tvrdí, že kultúrna identita sa môže počas života meniť a môžeme ich mať viacero. Kultúrna identita na jednej strane spája ľudí do skupín, posilňuje príslušnosť jednotlivca k skupine, na druhej strane ho oddeľuje od iných jednotlivcov a vytvára kontrasty medzi odlišnými sociálnymi skupinami. V praktickom živote spoločenstva sa môže stať, že kultúrna identita posluží ako dôvod na segregáciu iného spoločenstva, teda na oddelenie príslušníkov iného spoločenstva – nositeľov inej kultúry – od väčšinovej spoločnosti.

S deťmi, ktoré prichádzajú z menšinových kultúr, z rodín prisťahovalcov a utečencov, súvisí aj otázka **dvojitaj sociálnej identity**. Bačová (1997, s. 150) tento pojem vysvetľuje nasledovne: „*Dvojitá sociálna identita* je chápaná ako členstvo jedinca v dvoch sociálnych skupinách, ktoré je spoločnosťou hodnotené ako kontradiktórne. Je potrebné zdôrazniť, že je to práve sociálna norma nezlučiteľnosti dvoch, resp. viacerých skupinových členstiev, ktorá stavia jedinca pred nutnosť vyrovnávať sa so svojou dvojitou identitou.“

Pre formovanie kultúrnej identity sú dôležité kultúrne vzory. Dieťa sa ich učí v rodine, v materskej škole a v skupinách detí predškolského veku. Kultúrne vzory, teda nasledovateľné príklady myšlienok, hodnôt a činov druhých ľudí sú podkladom pre vznik kultúrnej tradície. Kultúrna tradícia patrí k dôležitým témam multikultúrnej

výchovy, lebo cez súbor myšlienok, predmetov, významov a hodnôt ju spoločnosť uznáva ako svoju tradíciu. Upozorňuje na spätosť tradície so životným štýlom, s predmetmi, ktoré v kultúre vznikajú, s ich hodnotením ľuďmi v minulosti a v súčasnosti. K týmto atribútom smeruje na elementárnej úrovni edukácia v predprimárnom vzdelávaní.

Tolerancia znamená, že človek má byť trpezlivý, znášavý, ale musí aj vydržať, pretrpieť, prestať. Tolerancia je vlastne rešpekt, akceptácia a uznanie bohatej rôznorodosti kultúr, foriem prejavov a spôsobov života ľudí. Je to harmónia v rôznorodosti. Je pestovaná znalosťou, otvorenosťou, komunikáciou. **Intoleranciu** chápeme ako nedostatok úcty voči iným spôsobom správania a konania, ako nedostatok rešpektu pred iným presvedčením či vierou. Prejavuje sa zákazom odlišných spôsobov správania či názorov. Intolerancia môže znamenať, že sa s niektorými ľuďmi nebude zaobchádzať zodpovedajúcim spôsobom z dôvodov ich náboženského presvedčenia, sexuálnej orientácie alebo pre ich odev či účes. Intolerancia neakceptuje odlišnosť. Je základom rasizmu, antisemitizmu, xenofóbie a diskriminácie. (Seiler, Seilerová, 1997)

Hodnoty, postoje, predsudky, stereotypy

Hodnoty slúžia v životoch ľudí ako určujúce princípy, pomocou ktorých posudzujeme a hodnotíme javy a veci v rozličných životných situáciách. „Hodnota je vlastnosť, ktorú človek prisudzuje určitým predmetom, situáciám a ľuďom. Je to subjektívne ocenenie alebo miera dôležitosti, ktorú človek prisudzuje veciam, javom, symbolom, iným ľuďom a pod.“ (Gavora, 2006).

Podľa Nakonečného (1999) sú **postoje** hodnotiace vzťahy, zakladajúce určitú konatívnu pohotovosť, ktorej realizácia v príslušnom konaní však závisí od situačných podmienok. V podstate to znamená, že k všetkému – k veciam, javom, osobám i k sebe samému zaujímate určitý postoj, máme na ne určitý názor, máme k nim vzťah (či sa nám to páči, alebo nie) a určitým spôsobom sa k nim správame.

V kontakte kultúr vznikajú často predsudky a stereotypy. Prejavom intolerantného postoja je **predsudok**. Cabanová (2006, s. 48) charakterizuje predsudok ako „dopredu vytvorený záporný postoj, založený na presvedčení, z ktorého vyplýva jednoznačne očakávanie negatívneho (nepriateľského alebo inak nevhodného) správania od inej osoby alebo skupiny ľudí“.

„Predsudok v multikulturalizme znamená, že príslušníkov inej kultúry odsudzujeme na základe nepodstatných, vonkajších znakov bez toho, aby sme ich poznali. Obsahuje hodnotenie bez poznania človeka. Prebieha ako bezprostredné, bezmyšlienkovité odmietanie druhého človeka. Funguje v prostrediach poznačených

skrytým alebo otvoreným kultúrnym konfliktom. Prejavuje sa komplikáciami v komunikácii, odmietaním spolupráce bez argumentov. Predsudok môže mať rôzne podoby – predsudok voči náboženstvu, voči farbe pleti, voči fyzickému vzhľadu, etnický predsudok a podobne“ (Dúbravová a kol., 2006, s. 52).

Stereotypy – ide o tzv. hádzanie osôb do spoločného vreca na základe určitých znakov, a to len kvôli veľmi povrchným vedomostiam o nich. Je to relatívne jednoduchý a nemeniaci sa súbor čŕt priradovaný kategórii ľudí. Průcha (2001, s. 36) definuje stereotypy ako „mienky o triedach indivíduí, skupinách alebo objektoch, ktoré sú v podstate šablónovitými spôsobmi vnímania a posudzovania toho, na čo sa vzťahujú“.

Vplyvom predsudkov a stereotypov sa vytvárajú fóbie z cudzích kultúr, kultúrnych a náboženských smerov. Stereotypy a predsudky vedú k diskriminácii a môžu prerásť až do otvorených prejavov nenávisť (rasa, vek, pohlavie, náboženstvo, sexuálna orientácia...).

Vymedzením základných pojmov sa dostávame k otázke, či môžeme pozorovať takéto postoje u detí predškolského veku, či môžeme zaznamenať v ich správaní nepriateľské postoje, a teda či je potrebné zaoberať sa v predprimárnom vzdelávaní otázkou protipredsudkovej výchovy buď v rovine prevencie, alebo intervencie. Vzťahy v rodine, komunikácia medzi jej členmi a štýl výchovy, to všetko sú významné faktory, ktoré určujú, či bude človek tolerantný alebo naopak. Možnosťou, ako správne viesť dieťa na tejto ceste, sa stáva edukácia v materskej škole a prístup učiteľa predprimárneho vzdelávania.

1.2 Kompetencie multikultúrneho pedagóga

„**Učiteľ** je jeden z najvýznamnejších činiteľov vzdelávacieho procesu. Najčastejšie je charakterizovaný ako profesionálne kvalifikovaný odborný pedagogický pracovník spoluzodpovedný za prípravu, riadenie, organizáciu a výsledky tohto procesu“ (Cabanová, 2006, s. 55).

Učiteľ, ktorý by mal svojich žiakov viesť k medzikultúrnej empatii a tolerancii, nemôže byť sám netolerantný, neempatický. Preto je dôležité v pregraduálnej príprave učiteľov alebo v ich celoživotnom vzdelávaní rozvíjať ich ako kultúrne, tolerantné

a empatické osobnosti. Nestačí im prezentovať množstvo faktov z iných kultúr, pretože hlbšie poznanie inej kultúry môže dokonca človeku s predsudkami poskytnúť podklady na posilnenie jeho stereotypného vnímania. Učiteľ pripravený pre multikultúrnu výchovu by mal byť schopný reflektovať a vyhodnocovať problémy a situácie v medzikultúrnej komunikácii. Mal by byť schopný podporovať porozumenie medzi príslušníkmi rôznych kultúr a rozvíjať u detí pochopenie pre kultúrnu odlišnosť, ako aj ich zručnosti v spolupráci.

Všeobecné pedagogické kompetencie:

- komunikačné zručnosti, zručnosti na riešenie problémov, konfliktov a na zvládnutie skupinovej dynamiky v triede,
- schopnosť tolerancie a empatie voči odlišnosti,
- schopnosť rešpektovať individuálne potreby žiakov,
- schopnosť podporovať spoluprácu.

Špeciálne kompetencie:

- vážiť si rôznorodosť a súčasne podporovať jednotu ľudstva, rovnosť šancí,
- odmietat' akúkoľvek diskrimináciu založenú na kultúrnej, rasovej, pohlavnej či inej odlišnosti,
- rešpektovať práva a povinnosti kultúrnej väčšiny i kultúrnych menšín,
- reflektovať svoju kultúrnu identitu, vyhodnocovať kultúrnu identitu žiakov, s ktorými pracuje,
- mať aspoň základné poznatky o kultúrach, s ktorými sa stretáva vo svojej obci, v regióne, v triede,
- byť otvoreným voči novým poznatkom, situáciám, hodnotám, avšak vyhodnocovať ich vo vzťahu k svojej kultúrnej identite, a naopak, zhodnocovať svoju kultúrnu identitu v nových situáciách,
- uvedomovať si kultúrno-historické súvislosti predmetu, ktorý vyučuje. (Mistrík a kol., 2008)

Cesta k rozvíjaniu multikultúrnej výchovy a sebarozvíjaniu dieťaťa vedie cez nedirektívny štýl práce učiteľa. „Ide o štýl, ktorý môže byť označovaný ako demokraticky alebo aj ako liberálny, teda štýl s aktívnym podielom žiaka na vlastnej výchove“ (Kosová, 2005, s. 101).

Učiteľ vedie deti k samostatnosti, k tvorivosti, vytvára pozitívne vzťahy zo strany detí k učiteľovi. Prispieva teda predchádzaniu konfliktov aj interkultúrneho charakteru. Dieťa v tomto veku musí porozumieť, rozvíjať seba samo, aby mohlo spolupracovať a porozumieť iným a vytvárať tak pozitívne vzťahy. Učiteľ s nedirektívnym výchovným štýlom (Kosová, 2005, s.102):

- **Toleruje** – city, potreby, záujmy a individuálne odlišnosti detí, svojsky štýl učenia, správania a konania dieťaťa, iné názory, než sú jeho vlastné, diskusiu o problémoch, chyby a omyly dieťaťa, vlastne chyby a omyly, že nie je pre všetky deti ideálnym učiteľom, aby ho dieťa prerástlo.
- **Podporuje** – samostatné myslenie a konanie dieťaťa, vyhľadávanie problémov a informácií, mnohorakosť a netradičné riešenie problémov, pozitívny vzťah dieťaťa k poznávaniu, pozitívne neformálne vzťahy detí k nemu, spoluprácu medzi deťmi, potrebu dieťaťa po sebazdokonaľovaní.
- **Vyžaduje** – aktívnu, uvedomelú disciplínu a zodpovednosť, vlastný názor, hodnotenie a sebahodnotenie dieťaťa, aby dieťa pochopilo podstatu svojej činnosti, aby poznávalo seba, príčiny svojich chýb a nedostatkov, prednosti vlastné i svojich spolužiakov.
- **Očakáva a tvorí podmienky** – pre úspech každého dieťaťa, zvedavosť a otázky detí, diskusiu a otvorenú komunikáciu, podnetné nápady a kritiku.
- **Odmieťa** – slepú poslušnosť a vynútenú aktivitu, atmosféru strachu a napätia, zosmiešňovanie a škatuľkovanie detí, spokojnosť s primeranosťou, nesamostatnosť a konanie iba na výzvu, názor, že všetko má byť jednoznačné a pod.

Základným predpokladom na zodpovedajúce rozvíjanie multikultúrnych kompetencií detí je adekvátna úroveň učiteľských kompetencií. Predprimárne vzdelávanie si vyžaduje určitú úroveň pedagogického majstrovstva a pedagogickej tvorivosti učiteľa, najmä jeho flexibilitu a originalitu v napĺňaní cieľov multikultúrnej výchovy. Systematickú prácu, ktorá sa uskutočňuje podľa vopred naplánovanej činnosti, dopĺňa schopnosť improvizácie a situačného rozhodovania. Učiteľ sa v edukačnej realite multikultúrnej výchovy stáva facilitátorom ovplyvňujúcim správanie, postoje a hodnoty detí. Podľa humanistickej koncepcie výchovy a vzdelávania má učiteľ využívať také techniky, aby podporil poznanie detí, ich prežívanie a cítenie, ale i také, aby sa deti identifikovali s druhými, aby boli empatické. Nevyhnutným predpokladom je osobnostná zrelosť učiteľa, jeho ľudské a odborné kompetencie. (Guziová, 2008)

Mistrík (2000) člení štandardy multikultúrneho pedagóga na tri časti: *obsahové, výkonové a osobnostné*. V rámci **obsahových štandardov** by mal učiteľ medzi inými poznať kultúru svojho regiónu a národa, kultúru Slovenskej republiky a mal by poznať iné kultúry a pod. **Výkonové štandardy** odkazujú na schopnosť učiteľa prezentovať uvedomelú kultúrnu identitu, mal by byť empatický voči kultúrnej rôznorodosti, voči iným kultúrnym tradíciám, mal by rešpektovať individuálne potreby žiakov, ovládať pedagogické metódy vhodné na rozvoj kultúrnej rôznorodosti, mať rozvinuté

komunikačné zručnosti, kriticky myslieť, ovládať rôzne postupy na riešenie konfliktov, používať rôzne spôsoby hodnotenia žiaka, mal by vytvárať svoje vlastné materiály vhodné na interkultúrnu výchovu. **Osobnostné štandardy** zaručujú nasledovné postoje učiteľov: pozitívne hodnotiť jednotu ľudstva, rôznorodosť ľudí a spoluprácu medzi nimi, mal by mať rozvinutú osobnostnú sebareflexiu, mal by byť zástancom kultúrneho relativizmu, odmietnuť akékoľvek centristické tendencie vo svojom svetonázore i u iných ľudí, rešpektovať princípy demokracie a mal by si vážiť kultúry a kultúrnosť.

Základným kritériom včleňovania multikultúrnej výchovy do edukačného procesu v predprimárnom vzdelávaní je **vývinová primeranosť**, ktorá poskytuje určitú normu, pomocou ktorej by pedagóg mal vedieť posúdiť vhodnosť a aplikovateľnosť multikultúrnych obsahov, metód a stratégií. Učiteľ musí vo svojej výchovno-vzdelávacej činnosti zohľadniť rôzne činitele: podmienky edukácie, ciele edukačných aktivít, didaktické zásady, učivo, vyučovacie a výchovné metódy, organizačné formy a materiálne prostriedky. Spomínané vlastnosti, vedomosti, postupy práce učiteľa ovplyvňujú aj sociálne vzťahy v triede. Úlohou učiteľa je zabezpečiť čo najpriaznivejšie podmienky na vytvorenie pozitívnej socio-emocionalnej klímy v triede, ktorá je jednou z požiadaviek realizácie multikultúrnej výchovy. Predškolský vek je charakterizovaný aj tým, že sa dieťa socializuje mimo rodiny, a preto je úlohou učiteľa vytvoriť na tento proces čo najpriaznivejšie podmienky a prostredie.

Pedagóg rôznymi formami, metódami a didaktickými postupmi rešpektuje rodinu a kultúru dieťaťa, jeho vývinové špecifiká, možnosti, predpoklady, schopnosti, zručnosti a vedomosť, jeho individuálne potreby, schopnosti, záujmy a postoje, prirodzenú aktivitu a experimentovanie. Rešpektuje špecifiká predškolskej výchovy a vzdelávania, vzájomné integrované prepájanie jednotlivých tematických okruhov a vzdelávacích oblastí rozvoja osobnosti dieťaťa, činnosť, hrový charakter pedagogického procesu vykonávaného prostredníctvom hier a výchovno-vzdelávacích činností, nutnosť cieľavedomého a systematického pozorovania, diagnostikovania, potrebu hodnotenia pedagogického procesu. V multikultúrnej výchove sa zameriava na ciele porozumieť inej kultúre, vedieť ju hodnotiť, posudzovať, spolupracovať s ľuďmi z inej kultúry, tvoriť spoločné hodnoty, aktívne prejavovať svoj postoj a správanie proti nekultúrnym prejavom, proti prejavom ponižovania, diskriminácie, segregácie, rasizmu a predsudkom.

1.3 Dieťa predškolského veku v procese multikultúrnej výchovy

Luptáková-Vančíková (2008, s. 23) tvrdí, že dieťa je už od svojho narodenia súčasťou svojej kultúry, získava súbory noriem, predpisov, hodnôt, pravidiel a vzorcov správania, ktoré členovia danej kultúry zdieľajú a osvojením ktorých si zabezpečí fungovanie v tejto komunite. Proces, v ktorom sa to deje, sa nazýva enkulturácia. Je to dlhodobý, zložitý proces. Jedinca je v ňom prijímateľom hodnôt, ale aj tvorcom nových hodnôt. Kultúrne zvyklosti jedinca je možné zmeniť len dobrovoľne a nenásilne. To má taktiež zabezpečiť učiteľ v predprimárnej a primárnej edukácii. Každé dieťa, ktoré vstupuje do materskej a základnej školy, si už nesie určité normy, hodnoty, postoje, poznatky, ktoré nadobudlo v rodine. Je veľmi dôležité, aby boli tieto poznatky pozitívne a aby na ne mohol učiteľ v ďalšom vzdelávaní a výchove nadviazať. Pre niektoré deti sú totiž pri vstupe do školy mnohé pravidlá a hodnoty menej zrozumiteľné a majú značné problémy s ich prijatím a adaptáciou. Tieto deti musia byť pochopené a musí sa im venovať dostatočná pozornosť.

Obdobie predškolského veku je obdobím, ktoré vymedzuje úsek života jedinca od narodenia až po vstup do základnej školy. Poskytuje veľké možnosti cieľavedomého pôsobenia na deti, ktoré je realizované prevažne počas pobytu v materskej škole. Odborný prístup predškolských pedagógov si však vyžaduje poznanie zákonitostí telesného a duševného vývoja detí v príslušnom vekovom období, z ktorého vychádza. (Baďuríková, 1999)

Dieťa predškolského veku sa vyznačuje obrovskou dávkou fantázie, obrazotvornosti a tvorivosti. Pedagóg rôznymi formami, metódami a didaktickými postupmi rešpektuje rodinu a kultúru dieťaťa, jeho vývinové špecifiká, možnosti, predpoklady, schopnosti, zručnosti a vedomosti, jeho individuálne potreby, schopnosti, záujmy a postoje, prirodzenú aktivitu a experimentovanie. Rešpektuje špecifiká predškolskej výchovy a vzdelávania, vzájomné integrované prepájanie jednotlivých tematických okruhov a vzdelávacích oblastí rozvoja osobnosti dieťaťa, činnosť, hrový charakter pedagogického procesu vykonávaného prostredníctvom hier a výchovno-vzdelávacích činností, nutnosť cieľavedomého a systematického pozorovania, diagnostikovania, potrebu hodnotenia pedagogického procesu. V multikultúrnej výchove sa zameriavame na ciele porozumieť inej kultúre, vedieť ju hodnotiť, posudzovať, spolupracovať s ľuďmi z inej kultúry, tvoriť spoločné hodnoty, aktívne prejavovať svoj postoj a správanie voči nekultúrnym prejavom, voči prejavom ponižovania, diskriminácie, segregácie, rasizmu a predsudkom.

2 Multikultúrna výchova v predprimárnom vzdelávaní

Predprimárne vzdelávanie je významným stupňom vzdelávania, ktoré zahŕňa vek detí od troch do šiestich rokov. Predstavuje proces získavania základov pre celoživotné učenie, proces formovania kultúrnej gramotnosti, poznávania základných vzťahov a súvislostí sveta, rozvíjania jazykového potenciálu atď. Predškolský vek je kľúčový pre intelektový rozvoj dieťaťa a formovanie jazykového kódu, postojov a hodnôt.

Začlenenie multikultúrnej výchovy do predškolských zariadení má svoje špecifiká. Deti v predškolskom veku sú príliš malé na to, aby boli schopné uvedomele vnímať medzikultúrne rozdiely. V tomto veku je skôr možné viesť ich k všeobecnej citlivosti na kultúrne artefakty, a tak pripravovať pôdu pre neskoršie pôsobenie multikultúrnej výchovy. V prípade, ak sa do tohto procesu zapoja už materské školy, je možné v začiatkoch druhotnej socializácie popri rozvoji a upevňovaní vlastnej kultúrnej identity podporovať základy budúcej tolerancie voči odlišným kultúram (Mistrík a kol., 2008).

Kladenie základov systematickej multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní rešpektuje neopakovateľnú hodnotu každého dieťaťa, neprehliadnuteľnú hodnotu skupiny detí ako prirodzeného prostredia pre dieťa. Rešpektuje individuálne potreby konkrétneho dieťaťa a vychádza z faktu rovnosti všetkých detí. V predprimárnom vzdelávaní je vhodné klásť základy budúcej systematickej multikultúrnej výchovy hlavne hrovými, teda zážitkovými metódami práce s deťmi. Prostredie materskej školy by malo ponúkať zážitky zo stretnutí s kultúrnou rôznorodosťou. Pri realizácii multikultúrnej výchovy je nevyhnutné rešpektovať lokálne podmienky a je vhodné spolupracovať s inými verejnými, štátnymi i mimovládnymi organizáciami v regióne. Výchovno-vzdelávacia činnosť materskej školy v oblasti multikultúrnej výchovy je efektívna najmä vtedy, ak sa celé prostredie a atmosféra materskej školy rozvíjajú ako systémy citlivé na kultúrne špecifiká. Zhrnutie: Zmyslom multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní je pripravovať deti pre pochopenie, že svet, a zvlášť ľudský svet, je rozmanitý (Mistrík, 2011).

„V predškolskej výchove sa intenzívne rozvíjajú zložité formy vnímania, tvorivej obrazotvornosti, myslenia, pamäti, ktoré sú potrebné nielen dieťaťu predškolského veku, ale aj neskôr žiakovi v učení a rovnako aj dospelému človeku v rozličných druhoch fyzickej a psychickej práce. Úloha predškolskej výchovy spočíva predovšetkým v tom, aby sa tieto špecifické predškolské a súčasne perspektívne

psychofyziologické kvality rozvíjali maximálne bez predčasného vnucovania foriem myslenia a činností, ktoré sú dieťaťu vzdialené a cudzie“ (Baďuriková, 1999, s.104).

Je dôležité už od predškolského veku podporovať u detí schopnosti pohybovať sa v sociokultúrnej rôznorodom prostredí a od útleho veku ich pripravovať na stretnutia s odlišnými ľuďmi. Je nevyhnutné formovať schopnosť spolupráce s najbližším okolím zároveň s budovaním základov pre budúcu spoluprácu s deťmi z odlišných sociokultúrnych skupín. Vytvárajú sa tak základy pre zdravú spoluprácu v dospelom veku, v ktorom bude dieťa schopné riešiť problémy a rozpory mierovou cestou – spoluprácou, vyjednávaním, kompromisom a pod. U detí v predškolskom veku je možné formovať všeobecné predpoklady na úctu k druhým ľuďom, rozvíjať znášanlivosť a schopnosť spolupracovať v skupine. V predprimárnom vzdelávaní sa utvárajú hlavne kultúrne kompetencie detí, osobné, sociálne a komunikačné kompetencie. Rozvíja sa všeobecná otvorenosť detí voči odlišnosti a kladú sa základy pre schopnosť spolupracovať. V predprimárnom vzdelávaní preto nie je možné hovoriť o skutočnej multikultúrnej výchove, ktorá by cieľavedome rozvíjala medzikultúrne pochopenie a toleranciu u detí. Ide skôr o prípravu na budúcu multikultúrnú výchovu. V detskej osobnosti sa budujú predpoklady na úspešné a systematické pôsobenie multikultúry (Mistrík, 2011).

2.1 Zmysel a ciele multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní

Zmyslom multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní je hlavne poskytnúť deťom rozmanité prostredie a rozvíjať v nich schopnosť vnímať rozmanitosť sveta. Zmyslom je aj pripraviť deti na systematickú multikultúrnú výchovu v základnej škole. Preto je práve uvedený nenásilný prístup v zhode s možnosťami predprimárneho vzdelávania. Je v zhode so všeobecnými cieľmi tohto stupňa vzdelávania a je v zhode s vývinovou etapou v živote detí navštevujúcich materskú školu. (Mistrík, 2011)

Všeobecným cieľom prípravy na multikultúrnú výchovu je podnecovať rozvoj jedinečnosti dieťaťa pri jeho uplatnení sa v kolektíve. Dieťa má rozvíjať svoju osobnosť v procese aktívneho učenia sa. Má si uvedomovať pestrosť detského kolektívu a pri začleňovaní sa doň preberať primeranú zodpovednosť.

Hlavné ciele:

- Napĺňať potrebu dieťaťa sociálneho kontaktu s rovesníkmi z iných sociokultúrnych skupín. Podnecovať zvedavosť a záujem o okolie.

- Uľahčiť dieťaťu plynulú adaptáciu na sociokultúrne pestré prostredie v materskej škole a vytvoriť v osobnosti dieťaťa predpoklady na neskoršiu plynulú adaptáciu v odlišnom sociokultúrnom prostredí v základnej škole.
- Rozvíjať u dieťaťa schopnosti kooperácie s inými deťmi.
- Podporiť vzťah dieťaťa k prirodzenému poznávaniu odlišných detí a preň dovedy neznámych hier.
- Rozvíjať kultúrnu gramotnosť dieťaťa.
- Cieľavedome, systematicky a v tvorivej atmosfére rozvíjať osobnosť dieťaťa a jeho sociokultúrne špecifiká v psychomotorickej, poznávacej, sociálnej, emocionálnej, morálnej a kultúrnej oblasti. Podnecovať tvorivosť v činnosti dieťaťa.
- Prihliadať na rôzne sociokultúrne a socioekonomické zázemie dieťaťa, a ak je to z prevádzkových či morálnych dôvodov možné, rešpektovať ho.
- Chrániť právo dieťaťa na jeho vlastné vnímanie sveta a podnecovať ostatné deti k tomu istému, avšak pri zachovaní princípu vzájomnosti a spolupráce medzi deťmi.
- Rozvíjať u dieťaťa rešpekt pred všeobecne platnými hodnotami v kolektíve a ku kolektívne prijatým normám správania.
- Ak je to z prevádzkových dôvodov možné, rešpektovať odlišné životné štýly a hodnoty vyznávané prirodzeným prostredím dieťaťa pri zachovaní princípu vzájomnosti a spolupráce medzi deťmi. Rešpektovať potreby dieťaťa.
- Pripraviť dieťa na život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami.
- Pripraviť základy na formovanie kultúrnej identity dieťaťa na základnej škole (Mistrík, 2011).

U dieťaťa ku koncu predškolského obdobia dochádza k interiorizácii základných sociálnych noriem najmä vplyvom výchovného pôsobenia rodiny a materskej školy. V tomto veku dieťa začína rozumieť citovým prejavom i komplexnejším emóciám iných ľudí, dokáže rozoznať skutočné emocionálne prežívanie iných ľudí, neviaže sa len na ich vonkajšie prejavy, práve tu sa rozvíja schopnosť empatie – významného atribútu prosociálnosti. U dieťaťa sa začína rodiť svedomie. Schopnosť morálneho cítenia ako hodnotiacia citová zložka je významným vývinovým medzníkom, ktorý možno chápať ako počiatok rozvoja autoregulácie. Vonkajšia regulácia je dopĺňaná vnútornou, začína

sa vyvíjať detské svedomie, sebahodnotenie, ktoré sa zároveň prejaví v detskom sebapoňatí (Vágnerová, In Ondrušková, 2010)

2.2 Multikultúrna výchova v kontexte Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0 - predprimárne vzdelávanie

Štátny vzdelávací program ISCED 0 je najvyšším kurikulárnym dokumentom pre predprimárne vzdelávanie v Slovenskej republike. Tvorí prvú úroveň dvojúrovňového modelu vzdelávacích programov. Obsahuje všeobecné ciele a požiadavky, ktoré sa vzťahujú na obsah výchovy a vzdelávania, a kľúčové kompetencie ako hlavné nástroje vyváženého rozvoja osobnosti detí. Štátny vzdelávací program podporuje celostný prístup pri rozvíjaní kognitívnych a nonkognitívnych spôsobilostí detí na danej úrovni vzdelávania (ISCED 0, s. 3).

„Materská škola zabezpečuje výchovu a vzdelávanie detí v predškolskom veku. Dopĺňa rodinnú výchovu o výchovno-vzdelávaciu činnosť zameranú na celostný rozvoj osobnosti dieťaťa. Súčasťou predškolskej výchovy je príprava na povinnú školskú dochádzku. Materská škola plní dôležitú úlohu pri vyrovnávaní rozdielov medzi deťmi z rozličného socioekonomického a kultúrneho prostredia a pri včasnom diagnostikovaní odklonov a porúch vo vývine dieťaťa.“ (Trubíniová, 2007, s. 287)

Štátny vzdelávací program ako norma na vytváranie školských vzdelávacích programov je záväzným dokumentom, ktorý uvádza štyri tematické okruhy *Ja som, Ľudia, Príroda, Kultúra*. Každý z nich zahŕňa tri vzdelávacie oblasti. Ide o perceptuálno-motorickú, sociálno-emocionálnu a kognitívnu oblasť rozvoja osobnosti dieťaťa. Ako uvádza program *Dieťa a svet*, členenie vzdelávacích oblastí je výrazne teoretické. V praktickej rovine sa rozvíjajú integrovane, sú navzájom prepojené, spolu súvisiace. Tematické okruhy a vzdelávacie oblasti rozvoja sa interaktívne prepájajú. Prierezové témy tvoria súčasť vzdelávania. Do vzdelávacích oblastí sa premietajú nielen svojím výchovným zameraním, ale aj obsahom. Prierezové témy ponúkajú priestor, kde sa vedomosti, zručnosti a schopnosti spolu s individuálnymi skúsenosťami detí integrujú a pretavujú do osobných hodnôt a postojov detí. Je dôležité upozorniť, že ide o také zjednotenie vzdelávacích obsahov, ktoré sa premietne predovšetkým do možnosti seberealizácie osobnosti dieťaťa. Možno teda povedať, že prierezové témy sú šancou, ako deti aktivizovať, ponúknuť im informácie v súvislostiach, ako školám otvoriť cestu k naplneniu predstáv a možností. Prierezové témy sa prelínajú vo všetkých tematických okruhoch *Ja som, Ľudia, Príroda, Kultúra* a vzdelávacích oblastiach – perceptuálno-

motorickej, kognitívnej, sociálno-emocionálnej. Témy možno plánovať v učebných osnovách aj so zreteľom na profiláciu materskej školy v *školskom vzdelávacom programe* a realizovať *ako integrovanú súčasť v celom obsahu výchovy a vzdelávania*. Každá prierezová téma má byť aspoň v minimálnom rozsahu zastúpená tak, ako je to dané v obsahových a výkonových štandardoch v Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0. Výber spôsobu uskutočňovania prierezových tém je výlučne v kompetencii každej materskej školy. Prierezová téma je otvorená prístupom z viacerých strán, ľahšie môže reagovať na aktuálne otázky multikultúrnej výchovy. Tým, že je v prierezovej téme multikulturalizmus rozptýlený a prepojený s inými oblasťami života človeka, je väčší predpoklad, že sa u dieťaťa predškolského veku nebudú len hromadiť informácie o iných kultúrach, ale budú sa rozvíjať jeho multikultúrne zručnosti a schopnosti. Ak má multikultúrna výchova reálne fungovať, nestačí, ak sa bude o nej iba hovoriť. V procese edukácie v materskej škole je prioritné prostredníctvom zážitkového učenia vytvárať také edukačné situácie, ktoré budú smerovať k rozvíjaniu multikultúrnych kompetencií dieťaťa. Multikultúrna výchova ako prierezová téma poskytuje dostatok podnetov na neformálne kurikulum, lebo priamo prepája medzikultúrne témy s množstvom iných tém vrátane tém zo života detí. Potreba multikultúrnej výchovy patrí v dnešnej dobe k aktuálnym témam. Jej nevyhnutnosť vidíme vo výchove a vzdelávaní detí v každodennom živote.

Pri realizácii multikultúrnej výchovy sa odporúča dbať na tieto **zásady**:

- Podporovať v triede tvorivú atmosféru, atmosféru dôvery a spolupráce.
- Formulovať aktuálne témy a uvádzať príklady z okolia.
- Zadávať konkrétne sformulované úlohy.
- Každé dieťa musí mať priestor na sebaujadrenie.
- Pracovať s konfliktom, neutekať od neho, podnecovať hľadanie prijateľného konsenzu (Metodická príručka pre multikultúrnu výchovu MULTI-KULTI na školách, 2006).

Pri formulácii cieľov multikultúrnej výchovy treba mať vždy na zreteli celostný rozvoj osobnosti dieťaťa. Preto v súvislosti s multikultúrnou výchovou vytyčuje Ľuptáková-Vančíková (2009):

- **kognitívne ciele** – vedú a slúžia na osvojenie si znalostí a intelektuálnych zručností,
- **afektívne ciele** – rozvíjajú sociálne zručnosti a motivačno-slahové a hodnotovo-postojové osobnostné charakteristiky,

- **psychomotorické ciele** – rozvíjajú zručnosti a návyky potrebné na tvorbu kultúrnych materiálnych a duchovných hodnôt.

V multikultúrnej výchove v predprimárnom vzdelávaní je oveľa efektívnejšie, ak deti nedostávajú rozmanité podnety len v edukačných aktivitách, ale počas celého pobytu v materskej škole. Materská škola to dosiahne rôznymi spôsobmi, najlepšie je ich kombinovať, aby rôzne deti mohli dostávať podnety podľa toho, čo sú schopné vnímať. Témy, obsahy, formy aj prostriedky edukačných činností vychádzajú z rôznych ľudských životov, osudov, textov, prostredí a pod. Pokiaľ to organizačné možnosti materskej školy dovoľia, treba rešpektovať rôznorodé životné štýly detí. Treba ponúkať deťom rôzne **Ľudské životy a osudy** (napr. medzi hračkami – bábika černoško, hra na cestovanie po svete, rozprávanie či dramatizácia života Eskimákov). Ukazovať rozmanité **kultúrne artefakty**, napr. čítanie rómskej alebo vietnamskej rozprávky, na rytmicko-dramatické akcie nevyužívať len európsku hudbu, ale aj hudbu iných kontinentov, podnety na výtvarné činnosti využívať diela z rôznych kontinentov a rôznych dôb a pod. Poukazovať na **rôzne životné štýly**, napr. vnímanie sviatkov, ktoré sa slávia v rodinách z rôznych etník, vnímanie a rešpektovanie rôznych spôsobov obliekania, rešpektovanie rôznych spôsobov správania sa detí, vnímanie a rešpektovanie rôznych životných postojov, ktoré deťom vstúpajú v rodinách. Tým všetkým sa deťom ponúkajú podnety na osvojovanie si modelov správania v rozmanitých situáciách, modely hodnotenia človeka a jeho správania a hlavne modely na precieňovanie vzťahov ľudí v rozmanitých situáciách. Nástrojmi v rukách učiteľa sa stáva rozprávka a príbeh. **Príbeh** môže deťom poskytovať mimoriadne veľa podnetov na rozvoj ich schopnosti orientácie v neznámych situáciách či dôležité informácie na hľadanie alternatívnych riešení problémov. Samozrejme, je nevyhnutné pracovať s príbehmi, ktoré zodpovedajú stupňu psychického vývinu detí. **Rozprávka**, teda príbeh pochopený deťmi predškolského veku patrí k veľmi efektívnym nástrojom multikultúrnej výchovy v predškolskom veku. Nezáleží na tom, či v nej vystupujú reálne alebo nadprirodzené postavy, či situácie v rozprávke sú reálne alebo nie. Dôležité je, že sú pestré a ponúkajú situácie či ľudí v rôznych prostrediach a rôznych situáciách, vo vývine (Mistrík, 2011).

Realizácia multikultúrnej výchovy môže prebiehať formou plánovanej činnosti na základe vytýčených cieľov, ale aj neplánovane pri riešení nečakane vzniknutých konfliktov, resp. počas rozhovorov s deťmi a pod. Prierezová téma multikultúrna výchova je integrovanou súčasťou obsahu výchovy a vzdelávania. Ako prierezová téma sa hlboko dotýka i medziľudských vzťahov v materskej škole, vzťahov medzi učiteľmi

a deťmi a medzi deťmi navzájom. Prostredníctvom nej sa rozvíjajú kompetencie u dieťaťa predškolského veku, ktoré ponúkame v nasledujúcej kapitole.

2.3 Kompetencie dieťaťa z hľadiska multikultúrnej výchovy

Materská škola je prostredím, v ktorom sa stretávajú deti z najrôznejšieho sociálneho a kultúrneho zázemia, a preto by mala zabezpečiť takú atmosféru, aby sa tu všetky deti cítili rovnoprávne, aby ciele edukácie smerovali k tolerancii, k odstraňovaniu nepriateľstva, predsudkov, a tým sa rozvíjali multikultúrne kompetencie dieťaťa predškolského veku. Dieťa má na záver predprimárneho vzdelávania rozvinuté tieto kompetencie, ktoré tvoria predpoklady na rozvoj medzikultúrnej tolerancie v jeho ďalšom vývine na základnej škole:

1. Psychomotorické kompetencie

Bežne pracuje s materiálmi, ktoré sa v našom regióne obvykle využívajú na tvorivé sebavyjadrenie (farby, zvuky, texty, pohyby a pod.).

2. Osobnostné kompetencie

Svoje pocity vyjadruje zrozumiteľným spôsobom a primerane svoju rozvoju. Uvedomuje si situáciu, keď mu okolie nerozumie a snaží sa s ňou vyrovnáť. Všíma si dôsledky svojho správania v stretnutí s neznámymi ľuďmi. Všíma si a opisuje odlišnosť v správaní iných ľudí. Zaujíma sa o dianie okolo seba v prirodzenom aj v neznámom prostredí. Všíma si nevýhodné postavenie slabších a osôb so zdravotným postihnutím. Vstupuje do spolupráce. Ak nedokáže samo rozvinúť spoluprácu, nebráni sa ponúkám na spoluprácu. Primeraným spôsobom vyhľadáva spôsoby, ako je možné pokojne riešiť konflikty.

3. Sociálne kompetencie

Reaguje pokojne, ak niekto vyjadrí iný názor, ako má ono samo. Rešpektuje spoločne prijaté normy správania v skupine. V hre spolupracuje. Ak sa spolupráca nedarí, nerezignuje, ale hľadá nové cesty. Preberá spoluzodpovednosť za prácu a hru v skupine. Akceptuje pokojné riešenie konfliktov, prijíma sprostredkovateľské pôsobenie dospelých alebo iných detí. Je ochotný pomáhať druhým, najmä slabším a znevýhodneným deťom. Cíti nevyhnutnosť ohľaduplnosti k svojmu životnému prostrediu.

4. Komunikatívne kompetencie

Reaguje pokojne, ak mu okolie dáva spätnú väzbu na jeho monológ. Pokojne vstupuje do dialógov. Aktívne počúva druhých ľudí. Vyjadruje svoje myšlienky, pocity a postoje

kultivovane na úrovni svojho veku a psychických dispozícií. Komunikuje primerane podľa situácie. Reaguje pokojne, ak sa stretne s komunikáciou v inom jazyku.

5. Kognitívne kompetencie

Pracuje s rôznymi informáciami, hľadá súvislosti medzi nimi. Na úrovni svojho veku a psychických dispozícií rieši kognitívne problémy pomocou informácií, ktoré má k dispozícii. Porovnáva podobnosti a rozdiely v správaní ľudí a v povahe javov okolitého sveta. Primerane zdôvodňuje svoje názory na odlišných ľudí, neodmieta automaticky argumenty svojho okolia. Spontánne hodnotí, čo sa mu na jeho okolí páči/nepáči, čo je podľa neho dobré/zlé na veciach a ľuďoch okolo neho. Neodmieta automaticky hodnotenie vyjadrené druhými ľuďmi. Nerieši problémy iba štandardnými spôsobmi, ale tvorivo nachádza aj neštandardné riešenia. Ak okolie ponúkne neštandardné riešenie, neodmietne ho automaticky. Ak zistí chybu v riešení, snaží sa ju odstrániť. Pri stretnutí s neznámymi vecami prejavuje objaviteľský a skúmateľský prístup.

6. Učebné kompetencie

Prejavuje zvedavosť a spontánny záujem o nové veci. Skúma svoje okolie a experimentuje s okolím. Hľadá nové súvislosti sveta a vecí okolo seba. Výsledky svojich zistení aplikuje v hre. Pri stretnutí s neznámym javom ho automaticky neodmietne, ale kladie otázky alebo ho inak skúma, aby mu porozumelo. V učení prejavuje aktivitu. Primeraný čas sa sústreďuje na hru a prácu.

7. Informačné kompetencie

Prejavuje radosť, ak dokáže samo prísť na niečo nové. Pri získavaní nových informácií pracuje s rôznymi zdrojmi. Súbor kompetencií slúži pracovníkom predprimárneho vzdelávania, aby mohli zacieliť svoje pedagogické pôsobenie tak, aby boli deti pripravené na cieľavedomú multikultúrnu výchovu na základnej škole.

Kompetencie, ktoré sa rozvíjajú v predprimárnom vzdelávaní, tvoria **základy** medzikultúrneho pochopenia. Dôležité je, aby deti vnímali, že svet okolo nich prináša rôznorodé hodnoty, rôznorodé normy správania, rôznych ľudí, rôzne životné prostredie a pod. Predprimárne multikultúrne vzdelávanie sa ešte nešpecializuje na rozvoj chápania iných kultúr. Je zacielené všeobecnejšie: na rozvoj všeobecnej schopnosti neodmietať odlišné svety, odlišných ľudí, odlišné skúsenosti bez toho, aby ich deti primerane svojmu veku najprv preskúmali. Predprimárne multikultúrne vzdelávanie sa preto zameriava na rozvoj zvedavosti detí, skúmateľských záujmov, tvorivého prístupu a citlivosti pre svoje okolie (Mistrík, 2011).

2.4 Konceptie multikultúrneho poznávania

Z pedagogického pohľadu na podstatu poznávania sa predpokladá, že ukladanie informácií do mozgu nie je procesom statickým, ale dynamickým. Odkláňame sa od behavioristického modelu školstva a smerujeme k pedagogickým postupom označovaným dnes ako konštruktivizmus. Tieto postupy si dávajú za úlohu rozvíjať schopnosť nadobudnúť informácie a vedomosti zovšeobecňovať a asociovať. Pre multikultúrne vzdelávanie sú strategické tie koncepcie, ktoré sa zaoberajú detským myslením, poznávaním a učením. Poňatie výučby na základe učiteľovej individuálnej koncepcie výučby môže byť orientované behaviorálne, humanisticky, sociokognitívne, kognitívne. Je podmienené tým, akým spôsobom sú definované ciele prírodovedného vzdelávania, stratégie, metódy, učivo, ktoré sa v rozvíjaní multikultúrnej gramotnosti uplatňuje.

Z pedagogického aspektu sa prikláňame ku konštruktivistickému prístupu. Pedagóg sa pri učení stáva pomocníkom, facilitátorom a kladie dôraz na aktivitu detí. Konštruktivistický prístup rozvíja u dieťaťa kľúčové kompetencie, poznávacie schopnosti, do edukačného procesu prináša tvorivo-humanistický rozmer a akceptáciu dieťaťa. Možno konštatovať, že konštruktivizmom je inšpirovaných mnoho inovatívnych metód v edukačnom procese, ktoré zdôrazňujú detskú aktivitu, aby odovzdávanie poznatkov nebolo len pasívnym prenosom informácií, ale procesom, ktorý pomáha deťom reštrukturalizovať svoje doterajšie vedomosti. (Uhrinová, 2011)

Výučba v konštruktivizme je založená na vlastnej, tvorivej konštrukcii poznania, je orientovaná na rozvoj osobnosti dieťaťa po stránke kognitívnej, emocionálnej, afektívnej, motivačnej a konatívnej. Má interdisciplinárny charakter, je diferencovaná. Multikultúrne učenie je zmysluplné a individualizované. Zamerané na rozvoj nižších a vyšších kognitívnych funkcií. Dáva maximálnu možnosť výberu a tvorivého riešenia problému. V edukačnom procese prevláda individualizovaná výučba a individuálna práca. Prevládajú metódy aktívneho učenia, heuristické metódy a problémové metódy. Evalvácia je realizovaná učiteľom aj dieťaťom, smeruje k poskytovaniu spätnej väzby a k sebahodnoteniu dieťaťa. Orientuje sa na proces a výsledok procesu učenia. Porovnáva výkon dieťaťa s jeho predchádzajúcimi výsledkami. Socio-kognitívna teória výučby charakterizuje dva procesy: kooperáciu ako organizovanú spoluúčasť detí a kolaboráciu ako spoluprácu pri riešení učebných úloh. Deti svoje poznanie konštruujú vzájomným komunikovaním, dialógom, kooperáciou a kolaboráciou. Spoločne s učiteľom dosahujú ciele multikultúrneho vzdelávania, ktoré riešia v skupinách

a diskutujú, svoje zážitky konfrontujú, aktívne sa vyjadrujú, reflektujú svoje zistenia a zdôvodňujú svoje poznatky, postoje, názory. (Tomkuliaková, Doušková, 2012)

2.5 Metódy a formy v predprimárnej edukácii

K základným metódam multikultúrnej výchovy preto patria všetky formy **zážitkového učenia**. V nich je súčasne možné rešpektovať individuálne štýly učenia sa žiakov. Východiskom a súčasťou takéhoto učenia je aj rozvoj kritického myslenia žiakov. S jeho pomocou môžu vnímať stereotypy v myslení či v správaní, môžu sa brániť xenofóbnemu pôsobeniu médií. Efektívne je využívanie **kooperatívneho učenia**, pri ktorom žiaci pracujú v skupine na jednej úlohe. Cvičia sa nielen v spolupráci, ale aj v tom, že v každodennej praxi musia rešpektovať iné spôsoby správania, iné spôsoby riešenia problémov, iné spôsoby uvažovania svojich spolužiakov a začleňovať ich do svojho riešenia problémov, do svojho správania. V prípade, ak učiteľ pracuje s kultúrne rôznorodou triedou, je vplyv kooperatívneho učenia ešte efektívnejší. Všetky formy učenia sú v multikultúrnej výchove efektívne aj vtedy, ak sa realizujú prostredníctvom vlastných projektov žiakov nepriamo vedených učiteľom, a nie sústavne poučovaných, čo a ako majú urobiť. Produktívne metódy (projekty, prípadové štúdie, rolové hry a pod.) by teda mali v multikultúrnej výchove prevažovať nad reproduktívnymi (výklad, rozprávanie, opis, ukážka). (Mistrík a kol., 2008)

Vzhľadom na to, že edukačný proces je procesom vzájomnej súčinnosti učiteľa a dieťaťa, nie je možné metódy a zásady realizovať bez ich vzájomnej spolupráce. Voľba metód aj v mediálnej výchove musí zohľadniť aktuálnu dosiahnutú úroveň rozvoja osobnosti dieťaťa a jeho dosiahnuté poznatky. Metódy majú byť prispôbené zvláštnostiam, špecifikám a osobitostiam dieťaťa. Súčasná pedagogika stavia na metódach, ktoré sú postavené na riešení problémov. Úlohou učiteľa je napomáhať rozvoj tvorivej osobnosti dieťaťa (Knapíková, Kostrub, Miňová, 2002).

Na naplnenie jednotlivých cieľov multikultúrnej výchovy slúžia učiteľke metódy a stratégie. Záleží na výbere a poznaní jednotlivých možností, ktoré má učiteľka uplatňovať vo svojej edukačnej práci. Dieťa je kontaktované s príslušným obsahom edukácie, zámerným, cieleným a cieľavedomým edukačným pôsobením, vhodne zvolenými vybranými organizačnými formami, stratégiami a aplikovateľnými metódami.

Lipnická (2011) uvádza, že edukačný proces je pre dieťa efektívny vhodne aplikovanými metódami a stratégiami. To znamená, že umožnia, dieťaťu v čo

najkratšom čase a s čo najmenšou námahou dosiahnuť čo najlepšie výsledky v rozvoji osobnosti dieťaťa.

Hra je efektívna metóda, stratégia a edukačný prostriedok, ale i forma učenia sa a rozvoja osobnosti dieťaťa. Je kvalifikovaná ako dynamická konfrontácia medzi realitou a fantáziou, medzi symbolikou a faktmi, medzi možným a imaginárnym, medzi potrebou a priáním. Hra má niekoľko funkcií: socializačnú, motivačnú, kognitívnu, kreatívnu a pod. Hra má a musí rozvíjať komplexne celú osobnosť dieťaťa. Umožňuje dieťaťu prezentovať, rozvíjať a skvalitňovať svoj detský model sveta. Hrou sa odlišuje materská škola od vyšších stupňov škôl, pretože učiteľ materskej školy prostredníctvom hry poskytuje kvalitné edukačné skúsenosti, ktoré zároveň podmieňujú žiaduce druhy učenia. Ak hovoríme o zmysluplnom učení a komplexnom rozvoji osobnosti dieťaťa, máme na mysli **využívanie hry v jej plnom rozsahu** (Knapíková, Kostrub, Miňová, 2002).

Aktivizujúce metódy

Prednosťou týchto metód je to, že podnecujú záujem detí o získavanie nových poznatkov, rozvíjajú intenzívne myslenie, správanie a prežívanie. Aktivizujúce metódy podporujú subjekt v činnosti a ponúkajú mu zapojiť do riešenia problému celú svoju kognitívnu, emocionálnu a motivačnú osobnosť. Sú nosnými metódami pri dosahovaní cieľov z multikultúrnej výchovy. Medzi aktivizujúce metódy uplatniteľné v multikultúrnej výchove patria: heuristika, DITOR, brainstorming, situačná metóda, inscenačná metóda, metóda riešenia problémov, projektová metóda, metóda tvorivej dramatiky, metóda hrania rolí, metóda konceptuálneho mapovania, metóda hlasného uvažovania, metóda diskutovania (Knapíková, Kostrub, Miňová, 2002).

Moderné trendy vo výchove a vzdelávaní detí predškolského veku poukazujú na potrebu, aby boli do procesu výchovno-vzdelávacej činnosti neustále implementované nové inovačné trendy, metódy a stratégie, ktoré napomáhajú rozvoj dieťaťa. Učiteľ pri projektovaní a plánovaní multikultúrnych aktivít volí také metódy, ktoré rešpektujú podstatu multikultúrneho vzdelávania a zároveň sú prirodzene vyčleňované učiteľovou individuálnou koncepciou výučby. Je dôležité v dostatočnej miere uplatňovať aktivizujúce metódy, v ktorých bude vo väčšej miere aktívne práve dieťa. Hlavným menovateľom všetkých aktivít by mala byť hra, pretože ide o dobrovoľnú a najprirodzenejšiu činnosť dieťaťa predškolského veku.

Organizačné formy multikultúrnej výchovy v predprimárnom vzdelávaní

Tak ako celé vzdelávanie v materskej škole aj cieľavedomé aktivity zamerané na rozvíjanie multikultúrnej gramotnosti by sa mali odohrávať v rámci edukačných aktivít. Tie sú samozrejme prispôbené veku, psychickým a fyzickým schopnostiam dieťaťa. Kľúčovou aktivitou sú preto hrové činnosti. Základom hry je zážitok, preto je veľmi vhodná aj ako nenásilný súbor podnetov pre medzikultúrne pochopenie. Deti získavajú priamu skúsenosť s rozmanitosťou sveta okolo seba, a túto rozmanitosť môže pedagóg cieľavedome ovplyvňovať. V multikultúrnej výchove v predprimárnom vzdelávaní je oveľa efektívnejšie, ak deti nedostávajú rozmanité podnety len v edukačných aktivitách, ale počas celého pobytu v materskej škole (Mistrík, 2011).

Edukačná aktivita je základným edukačným prostriedkom pri rozvíjaní multikultúrnych kompetencií dieťaťa. Ide o premyslenú intervenciu učiteľa pri učení detí. Teda o organizovanie podmienok učenia sa bez striktného vymedzenia pozície v programe dňa a dĺžky jej trvania. Učiteľ navodzuje učebné situácie tak, aby v nej bolo zastúpené spontánne – situačné učenie sa a na základe vhodného aranžovania podmienok aj cieľavedomé zámerné učenie sa. Jednotlivé učebné činnosti detí sú koncipované učiteľom ako sled učebných aktivít, v ktorých dochádza k striedaniu učebných činností vo veľkej a malých skupinách detí. Činnosti detí sú v edukačných aktivitách viazané na tému projektu multikultúrnej výchovy a zasahujú viaceré oblasti edukácie. Edukačné aktivity sa môžu začínať, trvať a končiť v určitej časovej postupnosti, a tým zasahovať aj iné organizačné formy. Začínať sa môžu v čase hier a hrových činností, pokračovať počas pobytu detí vonku a končiť až v rámci odpoľudňajších činností. Môžu byť prirodzenou súčasťou pohybových a relaxačných cvičení. (Doušková, Kružlicová, 2009)

Multikultúrne poznávanie v materskej škole poskytuje neohraničené možnosti a priestor na zodpovedné vytváranie kultúrnej identity dieťaťa predškolského veku. Dieťa predškolského veku sa v rámci svojich vekových a individuálnych osobitostí oboznamuje s multikultúrnym prostredím, formuje si morálny vzťah k okoliu, mení sa jeho hodnotová orientácia, postoje a správanie. V nasledujúcej kapitole ponúkame edukačné hry a aktivity, ktoré môžu učiteľkám predprimárneho vzdelávania pomôcť v rozvíjaní multikultúrnych kompetencií

3 Aktivity zamerané na multikultúrnu výchovu

Naše slovenské tradície

Téma: Kultúra – podstata, význam, charakteristika

Cieľ aktivity: rozvíjať kultúrnu gramotnosť dieťaťa.

Obsahový štandard: kultúrne dedičstvo.

Výkonový štandard: venovať pozornosť kultúrnym predmetom špecifickým pre jeho región.

Opis aktivity s riešením:

Počas ranných hier si na interaktívnej tabuli pozrieme prezentáciu v MS PowerPoint, zameranú na tému, ako žili ľudia na Slovensku v minulosti. Rozprávame sa o zvykoch, ktoré v minulosti ľudia slávil: vynášanie Moreny, stavenie mája, slávenie Veľkej noci, Vianoc... Ako prežívali bežný deň, čo si obliekali, ako sa stravovali, ako pracovali, aké mali zvyky a obyčaje. Aktivite predchádzala výroba slovenskej vlajky. Názornými ukážkami a pantomímou sa spoločne s deťmi zahráme na život ľudí v minulosti.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, hodnotenia, výchovnej komunikácie, praktickej činnosti, zážitkového učenia, slovné, inscenačné, pantomíma, monológ, dialóg; forma – skupinová.

Pomôcky na aktivitu: prezentácia v MS PowerPoint, kultúrne artefakty, koláče, kroje...

Martin – moje rodné mesto

Téma: Kultúra – podstata, význam, charakteristika

Cieľ aktivity: Cieľavedome, systematicky a v tvorivej atmosfére rozvíjať osobnosť dieťaťa a jeho sociokultúrne špecifiká v psychomotorickej, poznávacej, sociálnej, emocionálnej, morálnej a kultúrnej oblasti; podnecovať tvorivosť v činnosti dieťaťa.

Obsahový štandard: kultúrne dedičstvo.

Výkonový štandard: venovať pozornosť kultúrnym predmetom, budovám špecifickým pre jeho región.

Opis aktivity s riešením:

Počas ranných hier prezeráme na interaktívnej tabuli kultúrno-historické budovy v meste spracované v prezentácii v programe MS PowerPoint. Rozprávame sa o nich, deťom zadávame otvorené otázky, aby sme zistili ich vedomosti o meste. Počas pobytu

vonku navštívime Maticu slovenskú, Galériu, Divadlo SNP. V Slovenskom národnom múzeu sa zúčastníme cyklickej tvorivej hodiny, na ktorej si deti prakticky skúsia rôzne činnosti, ktoré robili naši predkovia v minulosti: pranie, maľovanie džbánikov...

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, hodnotenia, výchovnej komunikácie, zážitkového učenia, monológ, dialóg; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: prezentácia v MS PowerPoint.

Rómske divadlo

Téma: Súčasné formy spolunažívania medzi kultúrami

Cieľ aktivity: naplniť potrebu sociálneho kontaktu dieťaťa s rovesníkmi z iných sociokultúrnych skupín, podnecovať zvedavosť a záujem o okolie.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebvýjadrenie – pohyb, zvuk, farba, slovo.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho vyjadrenia motorické prvky z iných kultúr vo svojom okolí formou improvizácie.

Opis aktivity s riešením:

Materskú školu navštíví rómsky ľudový divadelný súbor, ktorého členovia predvedú deťom z materskej školy ukážky rómskych tancov, zvykov. Oblečení sú v rómskom oblečení, ktoré je charakteristické pre ich etnikum. Porozprávajú o živote Rómov v minulosti a v súčasnosti. Zahrajú krátku rozprávku z ich života. Deti prakticky zapoja do tancov a spoločne si vyskúšajú prvky rómskeho tanca. Spoločné fotografovanie v závere umocní zážitok detí zo stretnutia.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – motivačné, expozičné a fixačné, praktickej činnosti, zážitkového učenia, slovné, inscenačné; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: CD, obrázky.

Kto ako býva?

Téma: Podstata predsudkov

Cieľ aktivity: prihliadať na rôzne sociokultúrne a socioekonomické zázemie dieťaťa a rešpektovať ho.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebvýjadrenie – pohyb, zvuk, farba, slovo.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho výtvarného vyjadrenia prvky z iných kultúr.

Opis aktivity:

Učiteľ oboznámi deti formou prezentácie v MS PowerPoint s tým, ako bývajú deti v rôznych kútoch sveta. V minulosti ľudia žili v jaskyniach a zistili, že je tam zima, tak začali stavať príbytky. Na svete je rôzne počasie, tak máme domy, ktoré sú mu prispôsobené. V Afrike si s horúcim slnkom poradili, majú domy z hliny a sú pokryté slamenou strechou. Indiáni veľa cestovali, a tak museli svoje domy – stany nosiť so sebou, boli z dreva a z kože. Eskimáci ďaleko na severe si stavajú domy bez okien, sú zo snehu a volajú sa iglu. V krajinách Ázie, kde svieti slniečko, majú domy z hliny vysušenej na slnku, je v nich chládok. U nás sa stavajú domy z tehál, panelov a všelijakých materiálov. Stavíme školy, nemocnice... Deti vypracujú pracovný list, v ktorom spoja čiarou deti s ich domovmi, obrázkov vyfarbia.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – sprostredkovaného prenosu, problémové, aktivizujúce, mimovoľného učenia, aplikačné, demonštračné.

Pomôcky na aktivitu: prezentácia v MS PowerPoint, obrázky, encyklopédia, pracovný list.

Živé pexeso

Téma: Monologická forma tolerancie

Cieľ aktivity: pripraviť dieťa na život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami.

Obsahový štandard: rôznorodosť mimiky a gestikulácie.

Výkonový štandard: rozoznávať význam bežnej mimiky a gest a využívať ich v komunikácii.

Opis aktivity:

Aktivite počas ranných hier predchádzalo sledovanie prezentácie v MS PowerPoint o rôznych národoch a národnostiach. Rozhovorom učiteľ zistí, aké poznatky majú deti a aké nadobudli. Deti vytvoria dvojice, dve deti odídu za dvere. Učiteľ určí názvy dvojíc: Eskimák, Róm, Číňan, Američan, beloch, černochoch..., dvojice si zapamätajú svoje názvy a rozostavia sa rôzne po celej triede. Dve deti sa vrátia do triedy a hrá sa ako pri bežnom pexese. Prvé dieťa si vyberie jedného z kolektívy a pýta sa, akej je národnosti. Príde k druhému a pýta sa to isté. Ak neuhádne rovnakú dvojicu, vymenia sa. Keď sa podarí uhádnuť dvojicu, uhádnuté deti sa postavia k svojmu hráčovi, ktorý ich uhádol. Hra pokračuje, kým nie sú uhádnuté všetky dvojice detí. Vyhráva ten hráč z dvojice, ktorý uhádol viac dvojíc. Hra sa končí rozhovorom o jednotlivých národoch,

prípadne pantomimickým napodobňovaním charakteristických znakov jednotlivých národov a ich vzájomným hádaním.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, výchovnej komunikácie, hodnotenia, zmien postojov, situačné, dialóg; forma – skupinová.

Pomôcky na aktivitu: prezentácia v MS PowerPoint, obrázky, encyklopédie.

Sme odlišní

Téma: Diskriminácia na základe fyzických schopností

Cieľ aktivity: chrániť právo dieťaťa na jeho vlastné vnímanie sveta a podnecovať ostatné deti k tomu istému, avšak pri zachovaní princípu vzájomnosti a spolupráce medzi deťmi.

Obsahový štandard: základy empatie.

Výkonový štandard: prejaviť pozitívne postoje k slabším a znevýhodneným.

Opis aktivity:

Deti sedia v kruhu, podávajú si gumenú loptičku – kto ju má, pokúsi sa vyjadriť, čím sa líši od ostatných (napr. vekom, váhou, tvarom rúk, tvárou, obľúbeným jedlom). Ak materskú školu navštevuje dieťa z iného etnika, rasy, národnosti, môžeme deti motivovať k tomu, že sa líšime farbou pleti, spôsobom života... Obmena: čím sa podobáme. Vždy rozpráva dieťa, ktoré má loptičku. Ostatné deti môžu jednotlivcovi pomôcť – ako ho vidia ony. Hra vedie k poznaniu, že každý človek sa od druhého niečím líši a že tieto rozdiely môžeme prijať.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, klíma v skupine a metóda zmeny, inscenačné, motivačné; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: gumená loptička.

Egypt

Téma: Kultúrna rozmanitosť a interkultúrna výmena

Cieľ aktivity: podporiť vzťah dieťaťa k prirodzenému poznávaniu odlišných detí a preň dovedy neznámych hier.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebvýjadrenie – pohyb, zvuk, farba, slovo.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho vyjadrenia motorické prvky z iných kultúr vo svojom okolí formou improvizácie.

Opis aktivity s riešením:

Hre predchádza krátke rozprávanie o Afrike a o štáte Egypt, ktorý sa tam nachádza. Je známy množstvom púšti a oáz s palmami, s púštnymi búrkami a púštnym vetrom. V púšti sa nachádzajú pyramídy, z ktorých najznámejšie sú tri pyramídy v Gíze. Veľká sfinga je najznámejšia egyptská sfinga. Nachádza sa v Gíze v blízkosti troch známych pyramíd. Je to socha leva, ktorá bola vytesaná do skaly. Žili tu faraóni – vládcovia. Egypt je známy množstvom archeologických objavov a nálezov. Prostredníctvom internetu deťom prezentujeme zaujímavé obrázky pyramíd, sfingy a archeologické nálezy. Deti oboznámime s oblečením Egyptanov v minulosti. Na tomto základe si vyrobíme čelenky, pomocou šatiek a plášťov sa oblečieme za obyvateľov Egypta. Zo škatúľ si zlepíme pyramídu a umiestnime ju na pieskovisko (púšť) na školskom dvore, kde dramatizáciou vyjadríme život ľudí v Egypte v minulosti.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – motivačné, expozičné a fixačné, praktickej činnosti, slovné, dramatické, zážitkového učenia, pantomíma; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: kartónové škatule, čelenky, šatky, internet, pieskovisko, plášte.

Ako sa zdravia deti vo svete

Tém: Rôzna komunikácia v kultúrach

Cieľ aktivity: rozvíjať kultúrnu gramotnosť dieťaťa.

Obsahový štandard: rôznorodosť komunikácie.

Výkonový štandard: komunikovať otvorene.

Opis aktivity s riešením:

Počas aktivity sa zrealizuje dychové, artikulačné, rytmické, oromotorické, sluchovo-analytické cvičenie. Na mape ukážeme deťom svetadiel, na ktorom žijeme (Európa) a porozprávame im o štátoch, ktorú sa tu nachádzajú. Vysvetlíme im, že sa v rôznych štátoch používa iný jazyk a deti sa zdravia rôznym spôsobom: AHOJ: po nórsky – hallo, dánsky – hej, nemecky – hallo, anglicky – hello, hi, francúzsky – bonjour, španielsky – hola, taliansky – ciao, grécky – geiásou. ĎAKUJEM: po grécky – eucharisto, taliansky – grazie, španielsky – muchas gracias, francúzsky – merci, anglicky – thank you, nemecky – danke, nórsky – takk. Spoločne si tieto pozdravy vyskúšame povedať, vytlieskať, určíme prvú hlásku... V závere si pustíme pieseň Keď si kamarát, poď sa s nami hrať...

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – motivačné, expozičné a fixačné, praktickej činnosti, slovné, aktivizujúce, zážitkového učenia, inscenačné: forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: CD Ujo Lubo, mapa Európy.

Použitý zdroj:

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní*. 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.

Číňankovia

Téma: Diskriminácia na základe fyzických schopností

Cieľ aktivity: podporiť vzťah dieťaťa k prirodzenému poznávaniu odlišných detí a preň dovedy neznámych hier.

Obsahový štandard: rozmanitosť ľudí.

Výkonový štandard: akceptovať existenciu odlišných názorov a odlišných spôsobov správania.

Opis aktivity s riešením:

Aktivite predchádzalo rozprávanie a prezeranie obrázkov o štáte, ktorý sa nachádza na kontinente Ázia. Deťom charakterizujeme typický spôsob života a obživy ľudí v Číne: pestovanie ryže. Ukážeme si typické črty: žltá farba pokožky, šikmé oči. Čína je známa výrobou čínskeho porcelánu, ktorý je známy po celom svete. Typický spôsob obživy je jedenie ryže čínskymi paličkami. Nasleduje výroba typickej bielej čiapky, ktorú nosia Číňania ako ochranu pred slnkom. Nakreslíme si šikmé oči. Uvaríme ryžu a pokúsime sa ju jesť podobne ako Číňania čínskymi paličkami.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy –problémové, aktivizujúce, aplikačné, demonštračné, mimovoľného učenia, sprostredkovaného prenosu, zážitkového učenia.

Pomôcky na aktivitu: čínske paličky, ryža, biele plášte, čiapky z papiera, internet, obrázky čínskeho porcelánu.

Veľký čínsky múr

Téma: Konflikt a spor, pozícia a záujem

Cieľ aktivity: vedieť sa vžiť do úlohy slabšieho, silnejšieho.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebvýjadrenie – pohyb, zvuk, farba, slovo.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho vyjadrenia motorické prvky z iných kultúr vo svojom okolí formou improvizácie.

Opis aktivity s riešením:

Rozprávali sme sa, že Veľký čínsky múr je jediné dielo, ktoré bolo postavené ľuďmi a vidno ho z vesmíru. Postavili ho Číňania ako obranu pred nájazdmi Mongolov. V tom období bolo veľa vojen a ľudia sa museli brániť. Na internete ukážeme deťom obrázky Veľkého čínskeho múru. My sme si postavili taký malý múr z gymnastickej debny. Našou úlohou je zdolať tento múr a prejsť na druhú stranu. Učiteľ zoradí deti do zástupu, potom sa snažia prekonať prekážku. Obťažnosť by mala byť primeraná ich veku.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – zážitkového učenia, inscenačné, aktivizujúce, názorno-demonštračné, diskusné.

Pomôcky na aktivitu: gymnastická molitanová debna, internet.

Použitý zdroj:

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní*. 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.

Indiánsky deň

Téma: Kultúrna rozmanitosť a interkultúrna výmena

Cieľ aktivity: podporiť vzťah dieťaťa k prirodzenému poznávaniu odlišných detí a preň dovedy neznámych hier.

Obsahový štandard: hra ako kolektívna činnosť.

Výkonový štandard: prejaviť záujem o odlišné hry iných detí.

Opis aktivity:

Aktivite predchádzala výroba indiánskych čeleniek, indiánskeho oblečenia, totemu, náramkov priateľstva. Deti sa prezlečú za Indiánov, na školskom dvore postaví stan (teepee), totem, založia oheň. Pri stavaní stanu sa rozpráva o ich živote. Označia si náčelníka, vymyslia názov kmeňa a svoje indiánske mená. Pri ohni deti „fajčia“ fajku mieru, hádžu oštepom (lov na bizóny), naháňajú bizóny (beh), plazia sa. Skúšajú narábať s lasom, robiť slučky. Stopujú bizóna – sledovanie stôp. Hľadanie pokladu, plavba na kanoe.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – dialóg, nepriame usmernenie, individuálny prístup, metóda rozvíjania kognitívnych funkcií, metódy situačné,

hodnotenia, zmien postojov, riešenia problémov, výtvarnej činnosti, praktickej činnosti, sprostredkovaného prenosu, aktivizujúce, kooperatívnej práce; forma – skupinová.

Pomôcky na aktivitu: indiánske čelenky, stan, totem, laso, oštepy, ohnisko.

Náš svetadiel – Európa

Téma: Formovanie európskej identity

Cieľ aktivity: pripraviť dieťa na život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebavyjadrenie – pohyb, zvuk, farba, slovo.

Výkonový štandard: zručne a samostatne maľovať/kresliť.

Opis aktivity:

Deti sa rozdelia na 3 skupiny. Každá skupina má na veľkom formáte vytlačenú mapu Európy. Aktivite predchádzal rozhovor o živote na tomto svetadieli, na ktorom žijeme aj my (o ľuďoch, zvieratách, faune, obydlíach...) Deti vystrihujú z časopisov obrázky a lepia na mapu. Nasleduje rozprávanie jednotlivých skupín o tom, aké obrázky prilepili (prípadne dokreslili) na mapu a prečo. Prezentujú sa všetky tri skupiny, zdôvodnia svoj postup a navzájom si vymenia informácie. V závere vytvoria spoločnú nástenku a zaspievajú pieseň Svetadiely.

Metódy a formy použité v aktivite: metóda – riešenia problémov, metóda výtvarnej činnosti, praktickej činnosti, sprostredkovaného prenosu, aktivizujúca, kooperatívnej práce.

Pomôcky na aktivitu: vytlačená mapa, obrázky z časopisov, nožnice, lepidlo, CD Viktor.

Veľká noc u nás a vo svete

Téma: Kultúra – podstata, význam, charakteristika

Cieľ aktivity: rozvíjať kultúrnu gramotnosť dieťaťa.

Obsahový štandard: kultúrne dedičstvo.

Výkonový štandard: zapojiť sa do prípravy sviatkov, vlastnými slovami primerane vyjadriť svoj pocit zo sviatku a aktívne sledovať vyjadrenia iných detí.

Opis aktivity:

Počas ranných hier si na interaktívnej tabuli pozrieme prezentáciu v MS PowerPoint na tému Veľká noc. Rozprávame sa o zvykoch na Veľkú noc, o tom, ako prežívajú tieto sviatky deti doma. Porozprávame sa o tom, že tieto sviatky sa slávia takmer na celom svete. Aktivite predchádzalo maľovanie vajíčok a chlapci si z domu doniesli pletené korbáče, voňavky. Piesňou z CD navodíme atmosféru sviatkov, chlapci postupne po jednom vyšibú dievčatá. Tie im za odmenu darujú veľkonočné vajíčka.

Porozprávame sa o tom, ako slávia Veľkú noc deti vo svete. V rôznych štátoch sú iné zvyky a obyčaje. Veľkonočné sviatky sú pre kresťanov na celom svete oslavou vzkriesenia Ježiša Spasiteľa. Kým u nás sa na Veľkonočný pondelok oblieva vodou a šibe, vo svete sú s týmto sviatočným dňom spojené všakovaké zvyky a tradície. V **USA** je zvykom na Veľkú noc poskrývať po dome alebo v záhrade vajíčka s rôznymi lahôdkami. Kto ich nájde, dostáva dohodnutú odmenu, pečie sa ovocný koláč. S týmito zvykmi sú spojené rôzne mystické čary a povedačky. Vo **Francúzsku** si deti nachádzajú darčeky na zazvonenie ako u nás na Vianoce. Zväčša sú to čokoládové vajíčka a ďalšie sladkosti. Na vidieku prebiehajú súťaže v chytaní vajec. **Taliani** pečú veľkonočný chlieb, do ktorého predtým dajú neporušené vajcia v škrupinke. Vo **Švédsku** oblečú dievčatá za čarodejnice, tie si namaľujú líčka načerveno. Potom chodia po susedoch a pri dverách si pýtajú sladkosti. Deti v **Nemecku** sa počas veľkonočných sviatkov veľmi rady hrajú na čokoládový bozk. Ako taký bozk prebieha? Podstatné je, aby dieťa prehltilo čo najviac čokoládových cukríkov zo želatíny a cukru bez toho, aby mu ostatní kamaráti stihli rozmazať čokoládu po tvári. Vyhráva ten, kto zje najviac cukríkov a má najčistejšiu tvár. V **Anglicku** sa deti rady hrajú s veľkonočnými vajíčkami. Po celom byte hľadajú skryté čokoládové vajce a kto ho nájde, ten ho hneď zje. Každoročne sa obchodné domy predhávajú, kto bude mať v ponuke najťažšie, najväčšie a aj najoriginálnejšie vajíčko. Malé deti vo **Švédsku** sa na Zelený štvrtok oblečú do dlhých šiat so šatkami na hlavách a s načerveno natretými tvármi zvonja pri dverách alebo domácim podstrčia pod dvere veľkonočný list. A ako taký veľkonočný list vyzerá? Ide o lístok podobný „Valentínekam“, ktorý je vyzdobený obrázkami čarodejníc, vo vnútri s milým veršikom.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, hodnotenia, výchovnej komunikácie, praktickej činnosti, zážitkového učenia, slovné, inscenačné, monológ, dialóg; forma – skupinová.

Pomôcky na aktivitu: prezentácia v MS PowerPoint, maľované vajíčka, korbáče, CD
Podhradská – Čanaky č. 2.

Rómske tance a piesne

Téma: Súčasné formy spolunažívania medzi kultúrami

Cieľ aktivity: podporiť vzťah dieťaťa k prirodzenému poznávaniu odlišných detí a preň dovedy neznámych hier.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebaujadrnenie – pohyb.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho vyjadrenia motorické prvky z iných kultúr vo svojom okolí formou improvizácie.

Opis aktivity:

Pod vedením učiteľa sa deti prezlečú do sukni a šatiek, čomu predchádzalo oboznámenie detí s obliekaním, tancami a zvykmi Rómov pozeraním obrázkov na internete. Spoločne počúvajú rómsku pieseň a spoločne si zatancujú tanec z rómskej kultúry. Pomocou rozhovoru učiteľ rozvíja elementárne poznatky (rómska kultúra, zvyky, obyčaje) a zároveň vedie deti k tolerancii a akceptácii rôznych kultúr a zabraňuje vzniku predsudkov: asimilácia detí iných kultúr do kolektívu. Tanečné techniky slúžia na priblíženie sa prirodzenému spôsobu sebaujadrnenia rómskych detí.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – motivačné, expozičné a fixačné, praktickej činnosti, slovné, zážitkového učenia, inscenačné; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: šatky, sukne, CD VIRAG LUBO – NAJKRAJŠIE RÓMSKE PIESNE.

Použitý zdroj:

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní*. 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.

Indiánska rozprávka

Téma: Rodové predsudky v našich rozprávkach

Cieľ aktivity: rozvíjať u dieťaťa rešpekt pred všeobecne platnými hodnotami v kolektíve a pred kolektívne prijatými normami správania.

Obsahový štandard: základy empatie.

Výkonový štandard: prejavovať pozitívne postoje k slabším a znevýhodneným, nezneužiť svoje postavenie silnejšieho.

Opis aktivity:

Indiánska rozprávka

Deťom pustíme indiánske CD a počas neho prečítame indiánsku rozprávku o malom indiánskom chlapcovi, ktorý sám ulovil bizóna, a tým si získal rešpekt a úctu ostatných dospelých Indiánov v kmeni. Po prečítaní rozhovorom s deťmi a otvorenými otázkami zistíme, či pochopili význam a záver rozprávky, navedieme ich k samostatnému zhodnoteniu, že nesmieme slabších, chorých a iných ľudí, ktorí žijú medzi nami, podceňovať, ubližovať im, ale máme byť všetci rovní bez ohľadu na vek, rasu, silu...

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, hodnotenia, výchovnej komunikácie, zmien postojov, situačné, monológ, dialóg; forma – frontálna.

Pomôcky na aktivitu: obrázky, indiánske CD.

Použité zdroje: <http://najlepsiepredeti.sk/archives/206-Indianska-rozpravka.html>

Deti vo svete

Téma: Dialogická forma tolerancie

Cieľ aktivity: pripraviť dieťa na život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi národmi, národnostnými a etnickými skupinami.

Obsahový štandard: rôznorodosť komunikácie.

Výkonový štandard: komunikovať otvorene, primeraným spôsobom obhajovať vlastné názory.

Opis aktivity:

Deti sú rozdelené do 5 skupín, sedia pri piatich stoloch. Pri každom stole vyfarbujú obrázok jedného národa. Po vyfarbení obrázkov pripraví každá skupina výstavku svojich prác a prezentuje ostatným deťom svoje poznatky o danom národe. Pripoja sa ostatné deti a postupne si utvrdzujú poznatky. Formou dialógu s učiteľom uzavrujú tému v tom zmysle, že všetky národy majú spolu žiť na našej planéte v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi národmi. Po skončení aktivity vypracujú pracovný list.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, výchovnej komunikácie, hodnotenia, zmien postojov, situačné, dialóg; forma – skupinová.

Pomôcky na aktivitu: maľovanky na tému rôznych národov.

Môj černošský kamarát Ibrahim

Téma: Diskriminácia na základe fyzických schopností, príslušnosti k sociálnej skupine

Cieľ aktivity: rozvíjať u dieťaťa schopnosti spolupráce s inými deťmi i s kolektívom ako celkom.

Obsahový štandard: rozmanitosť výtvarného vyjadrenia.

Výkonový štandard: spolupracovať, pri skupinovej výtvarnej činnosti využiť výtvarné nástroje pochádzajúce z rôznych prostredí a kultúr.

Opis aktivity:

Porozprávame deťom motivačný príbeh o zázračnej africkej krajine, v ktorej žije černošský chlapec Ibrahim. Príbeh rozdelíme obsahovo. Celým kontinentom Afriky sprevádza deti Ibrahim a rozpráva im o tom, ako to v Afrike vyzerá, aké zvieratá tam žijú, o púšti, pyramídach, o jedle, tanci. Porozprávame o černochoch žijúcich v Afrike. Deti z pripravených časopisov vystrihujú obrázky na tému života v Afrike a lepením a dokreslením vystrihnutých obrázkov vytvoria spoločnú koláž o Afrike. Každý do koláže dokreslí svojho černošského kamaráta.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – praktickej činnosti, názornej ukážky, individuálneho prístupu, nepriameho usmernenia, brainstorming, monológ, dialóg.

Pomôcky na aktivitu: časopisy, lepidlá, nožnice, veľký formát výkresu.

Použitý zdroj:

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní*. 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.

Zdravíme sa veselo!

Téma: Rôzna komunikácia v kultúrach

Cieľ aktivity: rozvíjať u dieťaťa schopnosti spolupráce s inými deťmi i s kolektívom ako celkom.

Obsahový štandard: kultúrne nástroje na sebvýjadrenie – pohyb.

Výkonový štandard: zapojiť do svojho vyjadrenia motorické prvky z iných kultúr formou improvizácie.

Opis aktivity:

V našej krajine sa zdravíme podaním ruky – 2 deti predvedú. Poznáte iný spôsob pozdravu? (Eskimáci – dotyk nosom.) Deti vytvoria dvojice, skúsia vytvoriť nový druh pozdravu – veselým podaním ruky (popod kolená, chrbtom k sebe). Každá dvojica ho

predvedie ostatným deťom. Potom vymyslia pozdrav, pričom sa môžu dotýkať rôznymi spôsobmi – noha o nohu, ucho o ucho. Každý deň (týždeň) sa budeme zdravieť iným spôsobom. Vhodné je, ak učiteľka dvojice odfoťí. Deti si ráno podľa fotografií vyberú aktuálny pozdrav a všetci sa ním pozdravia. Deťom predvedieme rôzne pozdravy, ktoré si samy vyskúšajú vo dvojiciach, a budú hádať, v akej krajine sa ľudia takto zdravčia.

Pozdravy:

- tri bozky striedavo na obe líca (Holandsko, Belgicko),
- štyri bozky na obe líca (Paríž),
- dva bozky na obe líca (Portugalsko, Španielsko),
- spojiť ruky k modlitbe a mierne sa ukloniť (Japonsko),
- trenie nosov (Eskimáci),
- mocné objatie (Rusko, Dánsko),
- pevný stisk ruky (Nemecko),
- jemný stisk ruky a potrasenie (Anglicko),
- úklon a jemný bozk na chrbát ruky (Rakúsko, Slovensko),
- ruky prekrížené do X dlaňami na ramenách, úklon (Indiáni).

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – dialóg, nepriame usmernenie, individuálny prístup, metóda rozvíjania kognitívnych funkcií, zážitkové učenie.

Pomôcky na aktivitu: fotoaparát.

Použitý zdroj:

VOPEL, K. 2007. *Skupinové hry pro život. I.* Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-286-7.

Hľadanie pyramíd

Téma: Konflikt a spor, pozícia a záujem

Cieľ aktivity: rozvíjať u dieťaťa rešpekt pred všeobecne platnými hodnotami v kolektíve a pred kolektívne prijatými normami správania.

Obsahový štandard: rozmanitosť hudobno-dramatických činností.

Výkonový štandard: spolupracovať v rôznych pohybových, dramatických a hudobných činnostiach, nebáť sa nových pohybových, hudobných a dramatických podnetov.

Opis aktivity:

Deti zoradíme do dvojíc. Jedno dieťa má šatkou zaviazané oči, druhé dieťa ho naviguje. Musia sa vyhnúť „priepasti“ (švihadlo), „skale“ (molitanové kocky), „rieke“ (lano), „palmám“ (palice na stojanoch)... Úlohou detí je dostať sa k pyramíde (ihlan na

cvičenie). Deti, ktoré sa boja mať zaviazané oči, môžu sa navigujúceho dieťaťa držať za plece alebo za ruku.

Metódy a formy použité v aktivite: metódy – situačné, hodnotenia, zmien postojov, dialóg, názorná ukážka, zážitková metóda, nepriame usmernenie, individuálny prístup.

Pomôcky na aktivitu: lano, ihlan, molitanové kocky, palice na stojanoch...

Použitý zdroj:

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní*. 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.

Záver

Význam multikultúrnej výchovy je podčiarknutý tým, že svet sa mení každý deň a my sa ho musíme naučiť prijímať, akceptovať, aby sa z nás učiteľov i detí stávali produktívni občania sveta. Je prácou učiteľov pripraviť deti na život v reálnom svete, ktorý je multikultúrny. Každé dieťa prichádza do materskej školy so svojimi špecifickými potrebami a úlohou materskej školy je preto facilitujúcim prístupom posúvať dieťa až na úroveň seberealizácie. Dieťa sa dostáva do situácií, v ktorých je vystavené konfliktom, ktoré sa spájajú aj s problémami multikultúrnej výchovy. Dotkli sme sa tém, ktoré sú z hľadiska multikultúrnej výchovy kľúčové, rozvinuli sme ich a obohatili metodickou časťou, ako aj návrhmi konkrétnych edukačných aktivít. Je samozrejme nevyhnutné ďalej sa zaoberať hľadaním metód a stratégií, ktorými by sa dala multikultúrna výchova efektívne aplikovať ako prierezová téma v predškolskej edukácii.

Multikultúrna výchova je v dnešnej dobe diskutovanou témou a problematikou. V publikácii sme poukázali na to, ako sa dá u detí predškolského veku realizovať multikultúrna výchova, čím sa opäť zdôraznila jej nevyhnutnosť. Publikácia môže byť prínosom pre učiteľky materskej školy, pre začínajúce učiteľky, môže sa stať inšpiráciou na tvorbu podobných edukačných projektov. Práca by mala vzbudiť záujem o aplikáciu multikultúrnej výchovy učiteľmi v materských školách, mala by zvýrazniť jej význam a dôležitosť. Učitelia by sa mali zamýšľať nad jej cieľmi a mali by ju uplatňovať v edukačnom procese, aby sa tak predchádzalo predsudkom, ktoré sa môžu u detí rozvíjať, a aby sa zlepšila spolupráca detí, rasová, etnická, náboženská tolerancia, aby sa deti učili rešpektovať iné kultúry a odlišnosti.

Veríme, že touto prácou aspoň malou mierou prispejeme k úspešnému zapracovaniu multikultúrnej výchovy do školských vzdelávacích programov, aby sa možnosti jej uplatnenia systematicky plánovali a spájali so životom. Multikultúrna výchova, ktorá sa uskutočňuje v materskej škole, poskytuje priestor a neohraničené možnosti na vytváranie základov zodpovedného vzťahu človeka k multikultúrnym obsahom.

Zoznam bibliografických odkazov

- BAČOVÁ, V. 1997. Zvládanie dvojitej sociálnej identity jednotlivca. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. ISSN 0555-5574, 1997, roč. 32, č. 2, s. 149-154.
- CABANOVÁ, V. 2006. *Kultúra a vyrovnávanie kultúrnych rozdielov v školskej edukácii*. Prešov : Rokus, s. r. o., 2006. 74 s. ISBN 80-8045-414-0.
- DOUŠKOVÁ, A., KRUŽLICOVÁ, M. 2012. *Edukačná aktivita a zážitkové učenie v materskej škole*. Bratislava : Pro Solutions, s. r.o., 2012. 89 s. ISBN 978-80-8139-004-3.
- DÚBRAVOVÁ, V. a kol. 2006. *MULTIKULTI na školách*. Bratislava : Durlák, Nadácia Miroslava Šimečku, 2006. ISBN 80-89008-21-6.
- FÜLLÖPOVÁ, S. a kol. 2009 *Multikultur ART – spoznaj kultúru menšín*. Bratislava : Vydavateľstvo Lúč pre OZ Človek v ohrození, 2009. ISBN 978- 80-7114-777-0.
- GAVORA, P. 1999. *Akí sú moji žiaci : pedagogická diagnostika žiaka*. Bratislava : Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1.
- GUZIOVÁ, K. 2008. Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie – európsky referenčný rámec. In *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava : MPC, 2008, s. 41-51. ISBN 978-80-8052-324-4.
- KNAPÍKOVÁ, Z., KOSTRUB, D., MIŇOVÁ, M. 2002. *Aktivizujúce metódy a formy v práci učiteľky materskej školy*. Prešov : Rokus, 2002. 39 s. ISBN 80-89055-18-4.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2011. *Metodika predprimárneho vzdelávania*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2011, 349 s. ISBN 978-80-968777-3-7.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2006. *MULTI-KULTI na školách. Metodická príručka pre multikultúrnu výchovu*. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2006. 166 s. ISBN 80-89008-21-6.
- KOSOVÁ, B. 2005. *Vybrané kapitoly z teórie personálnej a sociálnej výchovy pre učiteľov 1. stupňa ZŠ*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2005. 136 s. ISBN 80-8083-043-6.
- ĽUPTÁKOVÁ-VANČÍKOVÁ, K. 2009. *Učíme sa žiť v pestrom svete*. Banská Bystrica : PF UMB, 2009. 84 s. ISBN 978-80-8083-777-8.
- ĽUPTÁKOVÁ, K. 2004. *Interkultúrna výchova vo výchovno-vzdelávacom procese na 1. stupni ZŠ*. Banská Bystrica : 2004.
- MISTRÍK, E. 2000. *Multikultúrna výchova v príprave učiteľov (Rámec kurikula pre univerzity)*. Bratislava : IRIS, 2000. 63 s. ISBN 80-89018-11-4.

- MISTRÍK, E. 2001. *Od kultúrnej tolerancie ku kultúrnej identite. Učebne texty pre multikultúrnu výchovu*. Bratislava : IRIS, 2001. 222 s. ISBN 80-88778-35-2.
- MISTRÍK, E. 2006. *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Nitra, 2006.
- MISTRÍK, E. 2006. Pojmy. In *Multi-kulti na školách : metodická príručka pre multikultúrnu výchovu*. Bratislava, 2006.
- Mistrík, E. 2011. *Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 0 a ISCED 1*. Bratislava, 2011. ISBN 978-80-969271-4-2.
- MISTRÍK, E. 2011. *Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 0 a ISCED 1* [online]. Bratislava. [cit. 2013-09-18].
Dostupné na internete:
<http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/ms/mkv_isced_0_1.pdf>.
- MISTRÍK, E. a kol. 2008. *Multikultúrna výchova v škole (Ako reagovať na kultúrnu rôznorodosť)*. Bratislava : Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008. 87 s. ISBN 978-80-969271-4-2.
- MISTRÍK, E. 2006. *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Nitra : UKF, 2006. ISBN 80-8050-909-3.
- NAKONEČNÝ, M. 1999. *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- ONDRUŠKOVÁ, I. 2010. *Participácia rodiny a materskej školy pri socializácii dieťaťa*. Kandidátska dizertačná práca. Ružomberok : PF KU, 2010.
- PDHÁJECKÁ, M., GMTROVÁ, V. 2008. Hra v teoretickom a praktickom kontexte. In *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2008. 253 s. ISBN 978-80-8052-324-4.
- PODHÁJECKÁ, M. 2008. Metódy a zásady predprimárneho vzdelávania. In *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2008. 253 s. ISBN 978-80-8052-324-4.
- PRŮCHA, J. 2001. *Multikulturní výchova*. Praha : ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- ROSEOVÁ, A., WEISSOVÁ, L. 1997. *Rozvíjíme sebedůvěru dětí*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-176-2.
- SEILER, V., SEILEROVÁ, B. 1997. *Tolerancia verus intolerancia. Filozofická analýza*. 1. vyd. Bratislava : Vladimír Seiler, 1997. 188 s. ISBN 80-967789-4-3.
- SZŐKEOVÁ, A. 2012. *Rómske dieťa v materskej škole*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2012. 38 s.

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. Bratislava : Ministerstvo školstva SR, 2008. 182 s. ISBN 978-80-9694407-5-2.

TOMKULIAKOVÁ, R., DOUŠKOVÁ, A. 2012. *Stratégie výučby prírodovedy v primárnom vzdelávaní.* Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2012. 155 s. ISBN 980-80-557-0386-2.

UHRINOVÁ, M. 2011. *Vybrané didaktické aspekty prírodovedného vzdelávania v materskej škole.* Ružomberok : VERBUM - vydavateľstvo KU, 2011. 93 s. ISBN 978-80-8084-786-9.

TRUBÍNIOVÁ, V. a kol. 2007. *Predškolská pedagogika. Terminologický a výkladový slovník.* Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2007. 893 s. ISBN 978-80-8084-162-1.

VARGOVÁ, M. 2012. *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní.* 1. vyd. Ružomberok : Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2012. 233 s. ISBN 978-80-8084-916-0.